

KULTÚRA

ROČNÍK XIV. – č. 19

DVOJTÝŽDENNÍK ZÁVISLÝ OD ETIKY

9. NOVEMBRA 2011

Vydáva Factum bonum, s. r. o. • Šéfredaktor Teodor Križka • Redakcia: Sološnická 41, 841 04 Bratislava, Mobil: 0903 846 313 • e-mail: redakcia@kultura-fb.sk • Cena 1,20€

Snímka: Ján Motulko (výrez - redakcia)

Boli ste tam, kde zákony kázali vám?

Ked' sa svet chystá upadnúť do chaosu, treba sa vydať na cesty. Dnes sa všeličo rozpráva a píše o udalostiach na Balkáne, v Srbsku, Albánsku, Kosove. Pretlak rečí je podozrivo silný. Akoby nám dakto chcel vnútiť istú veľmi jednoduchú čierno-bielu interpretačnú schému.

Čo sa to u našich vzdialenejších i celkom blízkych južných susedov vlastne deje? Treba tam zájsť a na vlastné oči a uši sa presvedčiť o pravde.

Presne tak urobila Slovensko-ruská spoločnosť, keď sa vydala na cesty. Z Bratislavy do Kosova a cez Modravú horu naspäť domov do Bratislavy. Nielen trasa, ale aj čas cesty mali jasný cieľ a zmysel. Na Modravú horu, najvyšší vrch Matry v Maďarskej republike, sme vystúpili 5. júla, na sviatok sv. Cyrila a Metoda.

ZRÁŽKA CIVILIZÁCIÍ

Samuel P. Huntington napísal knihu "Stret civilizácií" (Rybka Publishers, Praha 2001). Podľa neho je svet mozaikou zloženou z nie-

koľkých základných civilizácií - čínskej, japonskej, africkej, hinduistickej, islamskej, latinsko-americkéj, pravoslávnej a západnej. Západná,

JÁN URBÁNEK

ktorá sa sformovala okolo Ríma a latinčiny, sa delí severoamerickú a európsku. Primárne idey a základné náboženské postoje sú jadrami, z ktorých základné civilizácie vyrastali. Svetové civilizácie sa stretávajú v sieti lineárnych rozhraní, ktoré S. P. Huntington metaforicky, ale výstižne nazval zlomovými líniami. Základné civilizácie ako aj zlomové línie medzi nimi sú útvarmi veľkých priestorov (rádovo veľkosti kontinentov) a dlhého času (longue durée).

Naša cesta viedla po zlomovej línii severo-južného smeru, ktorá oddeľuje pravoslávnu civilizáciu od európskej.

Dialektika času a priestoru je nosnou kosťou zrážky civilizácií. Je to dialektika udalosti

a miesta, dialektika histórie a geografie. Základné civilizácie a zóny ich dotyku, zlomové línie medzi nimi vytvárajú priestorovú sieť, cez ktorú plynie, preteká čas. Nie je to však tok plynulý. Prúd času je sieťou civilizácií a zlomových línii stváňovaný, modifikovaný. Podobne ako voda v rieke tečie v závislosti od tvaru koryta niekde rýchlo, inde pomaly, niekde nerovnosti v profile koryta prekonáva vodopádmi, inde sa vlieva do stojatých vôd jazera, niekde sa vo výšoch vracia, inde dočasne tečie opačne, smerom k prameňu. Podobne aj čas dejín. Všade prináša zmenu, no nie všade rovnakú. Konkrétnu podobu získava iba vo vzťahu k miestu, ku krajinám cez ktoré plynie. Každá civilizácia, každá zlomová línia má svoje vlastné hodiny, iné ako hodiny u susedov. Každé z týchto regionálnych hodín odbíjajú iný čas, čas iného rytmu, iného posolstva a zmyslu. Čas hlboko zakorenený v charaktere krajiny aktualizuje v udalostiach dneška prastaré vzorce.

(Pokračovanie na str. 6-7)

O nedlho uplynie dvadsaťdva rokov od zmeny režimu. Čím viac sa vzdáľujeme od novembra 1989, tým zreteľnejšie sa javí, že ktosi použil, ba doslova zneužil svätú túžbu národov na lepší, spravodlivejší, mravnejší život. Nemôžeme sa ubrániť pocitu, že sme všetci do jedného podľahli zvodom. Nasledujúce hlas

Vrstvenie dejín

TEODOR KRIŽKA

svedomia, odhodili sme jednu kazajku, aby sme si vzápätí obliekli inú. Aj keď to už rozpoznávame, ruky máme zviazané za chrbtom tak, že každým myknutím na protest sa uzol na jej rukávoch ešte viac zarezáva.

Vstúpili sme do sveta, od ktorého nás komunisti odizolovali tak dokonale, že sme ho v porovnaní s tým svojím vnímali ako raj slobody. Ale akáže sloboda nás to pohltila? Sloboda utekať za prácou ďaleko od domova. Sloboda kúpiť si iba tú jednu, vyvolenú obchodnú značku. Sloboda súhlasiť s bombardovaním krajín podľa médií predpripravených (ne)morálnych príčin.

(Pokračovanie na 2. strane)

www.kultura-fb.sk

Nadarmo budete stavať kostoly, dávať duchovné cvičenia, zakladať školy, všetka vaša práca a vaše úsilie vyjdú navnivoč, ak nebudete schopní vládnuť zbraňou spôsobilou na útok aj na obranu - vernou a rýdzou katolíckou tlačou... Priniesol by som akúkoľvek obeť, svoj prsteň, pektorál i reverendu by som vložil do zálohy, len aby som mohol podporiť katolícky časopis. sv. Pius X.

Je mi záhadou, prečo sme sotva pochovali jedno monštrum - ZSSR, a hneď budujeme iné, pozoruhodne podobné - Európsku úniu.

Čím vlastne je Európska únia?

Možno, že odpoveď získame preskúmaním jej sovietskej verzie.

Sovietskemu zväzu vládlo 15 nevolených ľudí, ktorí sa vzájomne dosadzovali k moci a ktorí sa nezodpovedali nikomu. Európskej únii vládne dvanásť ľudí, ktorí sa vzájomne dosadzujú k moci, stretávajú sa v tajnosti, nie sú zodpovední nikomu a my ich nemôžeme zosadiť.

Môžeme namietat, že EÚ má volený parlament, ale Sovietsky zväz mal tiež parlament. Najvyšší soviety. Ten však len automaticky pečiatkoval rozhodnutia Politbyra. Prakticky rovnako, ako to robí Európsky parlament, zvlášť, keď čas pre každú skupinu v snemovni je pri rozprave limitovaný a často je to len jedna minúta na rečníka. V EÚ sú státisíce eurokratov, majú obrovské platy, vlastný personál, služobníctvo, príplatky a privilégia a doživotnú imunitu pred stíhaním. A len sa presúvajú z jedného kresla na iné, bez ohľadu na to, čo dokázali alebo v čom zlyhali.

Nie je to presne ako za sovietskeho režimu?

Sovietsky zväz bol vytvorený nátlakom a veľmi často vojenskou okupáciou. Európska únia nie je, uznajme, vytváraná vojenskou silou, ale ekonomickým nátlakom a šikanovaním.

K tomu, aby mohol Sovietsky zväz ďalej existovať, sa musel stále ďalej a ďalej rozvíjať. Akonáhle sa prestal rozvíjať, začal sa rozpadat'. A ja sa obávam, že to isté platí aj pre Európsku úniu.

Hovorili nám, že zmyslom So-

vietskeho zväzu je vytvoriť novú historickú entitu, sovietsky ľud. Ale tiež, že musíme zabudnúť naše národnosti, naše etnické tradície a zvyky. Zdá sa, že to isté platí pre Európsku úniu. Nechcú, aby ste boli Briti či Francúzi, chcú, aby ste sa stali novou historickou entitou - Európanmi. Potlačíť všetko vaše národné ctenie a vytvoriť mnohonárodné spoločenstvo. V Sovietskom zväze tento systém vyústil po 73 rokoch do väčšieho množstva etnických konfliktov než kdekolvek na svete.

V Sovietskom zväze bolo jedným z hlavných cieľov zničenie národného štátu. A to je presne to, čo dnes môžeme vidieť v Európe. Brusel chce absorbovať národné štáty, aby všetky zanikli.

Korupcia do sovietskeho systému presiakla zhora, a rovnako je to aj v EÚ. Rovnako nedemokratické postupy, aké sme videli v Sovietskom

zväze, prekvitajú v dnešnej EÚ. Kto sa stavia na odpor alebo niečo odhalí, je umlčovaný a trestaný. Nič sa nezmenilo. V Sovietskom zväze sme mali gulag. Myslím si, že v Európskej únii máme niečo také isté - intelektuálny gulag známy ako „politická korektnosť“.

Ktokoľvek sa pokúsi povedať, čo si myslí, napríklad o rasizme, alebo povie iný, než oficiálne povolený názor, je vylúčený zo spoločnosti. To je začiatok gulagu, začiatok vašej straty slobody.

V Sovietskom zväze nám hovorili, že potrebujeme federatívny štát, aby už neboli vojny. V Európskej únii vám hovoria presne to isté. Skrátka, oba systémy stoja na rovnakej ideológii.

EÚ je starý sovietsky model pre-

zlečený v západnom kabáte. Ale rovnako ako Sovietsky zväz i Európska únia vo svojom vnútri nesie semeno vlastného úpadku. Bohužiaľ, až sa zrúti - a ono sa to stane, zanechá za sebou hroznú skazu a nám po nej zostanú len obrovské hospodárske a národnostné problémy.

Sovietsky zväz bol nereformovateľný. A to isté platí o Európskej únii. Ale alternatíva k vláde týchto dvanásťich samozvaných vládcov v Bruseli existuje. Volá sa nezávislosť. Nemusíme prijať, čo si pre vás prichystali. Koniec-koncov, nikto sa vás predsa nepýtal, či ten systém chcete.

Ja som vašu budúcnosť zažil. A nefungovalo to.

Preložil M. L.

Vladimír Bukovskij o podobnosti EÚ a ZSSR

Vrstvenie dejín

(Pokračovanie z 1. strany)

Po dvadsiatich dvoch rokoch nezostalo z novembrového nadšenia ani zbla. Tí, ktorí mali prístup k informáciám za totality, sa stali obchodnými partnermi nadnárodných monopolov. Odovzdali im národné bohatstvo, aby mali podiel na tomto dejinnom megapodvode. Nielenže si tak zachránili vlastnú kožu, ešte ju - obrazne povedané - zaodeli do kožušín. Preodetí zo sivých sák riaditeľov a námestníkov národných či štátnych podnikov do značkových oblekov vozia sa na drahých limuzínach s tmavými sklami - asi aby nemuseli vidieť spúšť, ktorá po nich zostáva. Kupujú si politických šašov ako kedysi otrokov na trhu v Istambule, otrokov všetkých tričiek a fariieb, s krížom i proti krížu, so slobodou fajčiť marihuanu i slobodou bojovať proti fajčeniu. Vytáňujú ich ako žolíky z rukáva podľa vývoja verejných nálad: Chcete ľavicu? No, nech sa páči, tu máte politika s oranžovou kravatou. Treba, aby ste si utiahli opasky? No čo, prosím, naporúdzí je celá plejáda s kravatami modrými.

Podľa tohto vývoja, až sa ľud nasytí modrých i oranžových, by mohli mať v šatníku ešte zbierku hnedých alebo červených kravat. A možno to už budú iba kravaty žlté, ktohovie. Počkáme si, uvidíme.

Koniec-koncov, slovenská realita nikoho nezaujímá. Ani nemá prečo, veď nateraz je dokonale ostrihaná podľa najnovšieho anglosaského vzoru. Vykúpili sme si ju bratozradným súhlasom na prelety bombardérov proti Srbom a Srbsku. Eš-

teže ako-tak odolváme pokušeniu uznať samostatnosť Kosova.

Naše médiá, tváriace sa ako nezávislé a súkromné, sú síce súkromné, ale nezávislé určite nie. Vidno to na ich neschopnosti sprostredkovať ani tie informácie, ktoré by pre svojich chlebobdarco, resp. ich záujmy mohli byť najmenej škodlivé. Nehovoriac o analýzach konania štátov a ich armád, samozrejme v súlade s dlhodobými plánmi vyprovokovávať vnútroštátne konflikty v regiónoch, ktorým potom humanitárne prichádzajú na pomoc, aby po sebe zanechali smrť, spúšť a chaos, ako tomu je v prípade Líbye. Naši mierotvorní stúpenci havlovskej pravdoláske si tu už nedávajú ani pred ústa servítka, ako veľmi z duše rozumejú tomuto plieneniu a porušovaniu medzinárodného práva. Hej, hor sa, sveta proletári - čoskoro možno zaznie z radov podivného hnutia Okupuj Wall Street, ktoré je také sympatické údajnému filantropovi Sorosovi. A hľa, Lenin sa k nám vráti zo západného exilu v podobe Trockého.

Naši učiteľia dejepisu sa ani veľmi nebudú musieť preorientovávať, veď ešte nič nezabudli z dejín pokroku. Naostatok, doteraz neprestali oslavovať Francúzsku revolúciu a stále veria, že všetci Kúnovia, Liebknechtovia, Gottwaldovia, Imre Nagyovia naozaj oslobodzovali zbedačený proletariát z pút kapitalistov. Nevedia, že revolúcia má jánusovskú tvár a v rukáve Bonaparta.

TEODOR KRÍŽKA

Kto a čo pomôže kosovským Srbom?

Už druhý mesiac zápasia kosovskí Srbi o svoju budúcnosť na barikádach v blízkosti administratívnych priebehov Brnjak a Jarinje, ktoré oddeľujú územie Kosova a Metohije od Srbskej republiky. Nebojujú so zbraňami, ale so štrkom a drevom. Umiestňujú ich na cesty, aby nimi blokovali dopravu od administratívnych hraníc ďalej do vnútrozemia tejto juhosrbskej provincie, ktorá je oficiálne od roku 1999 pod medzinárodnou správou OSN. Vo februári 2008 ju však kosovskí Albánci jednostranným vyhlásením tzv. Kosovskej republiky a s podporou niekoľkých mocností (najmä USA, Veľkej Británie, Francúzska, Nemecka a Talianska) fakticky rozdelili na dve časti. Tri štvrtiny územia bývalého Starého Srbska, ako sa Kosovu a Metohiji niekedy hovorilo, kontrolujú prištínske orgány tzv. Kosovskej republiky, ktorá je stále pod medzinárodným protektorátom a dozorom Európskej únie a NATO (misia EULEX a KFOR). Jednu štvrtinu územia na severe Kosova, kde žije asi 60 000 Srbov, kontrolujú štyri miestne srbské samosprávne orgány. Tie sú napojené na Srbskú republiku a neuznávajú existenciu tzv. Kosovskej republiky a jej jurisdikciu na severe provincie. Malé srbské enklávy, ktoré prežili albánsky pogrom v marci 2004 (vyháňanie za riekou Ibar, vraždenie, ničenie pravoslávnych chrámov) žijú aj v iných častiach provincie, ale viac-menej v etnických getách a dedinách pod ochranou vojsk KFOR a EULEX-u, misie Európskej únie.

Kosovskí Srbi osemnástimi barikádami blokujú ďalšie cesty a aj

most, ktorý rozdeľuje Kosovskú Mitrovicu na severnú srbskú a južnú albánsku časť. Takýmto spôsobom vyjadrujú svoj nesúhlas so zásadnou zmenou pomerov. V septembri vojaci KFOR pod nemeckým velením, príslušníci policajnej misie EULEX, kosovskí policajti a colníci obsadili administratívne priebehy Jarinje a Brnjak a začali ich meniť na štandardné hraničné priebehy medzi Kosovskou republikou a Srbskom. V priebehu niekoľkých dní postupne osnatými drôtni rozširovali „ochranné pásmo“ okolo priebehov (až do vzdialenosti 600 m) a de facto ho zmenili na menšie vojenské základne. Tam, kde sa Srbi buldozermi prekopali a vytvorili alternatívny priebeh, zasiahli, obsadili a „nelegálny priebeh“ opäť vykolíkovali osnatými drôtni. Táto vojna medzi Srbmi a KFOR vyvrcholila koncom septembra, keď po streľbe boli zranení 4 vojaci a jedenásti Srbi.

Zmenu pomerov, ktorá medzičasom získala jednoznačnú americkú, nemeckú, francúzsku, taliansku a britskú podporu v záujme „územnej integrity Kosovskej republiky a prištínskej jurisdikcie na jej celom území“, odštartovala tzv. colná a obchodná vojna medzi Belehradom a Kosovskou republikou. 20. júla 2011 kosovskí Albánci uvalili embargo na dovoz tovarov zo Srbska a uvalilo tiež aj 10% daň na dovoz tovaru z Bosny a Hercegoviny ako odpoveď na to, že tieto krajiny blokujú dovoz všetkých kosovských produktov a cez administratívne hranice nepustia nikoho s kosovskými dokladmi. Kosovské špeci-

álne jednotky sa vzápätí pokúsili obsadiť administratívne priebehy Jarinje a Brnjak, aby „zabezpečili dodržiavanie embarga.“ Kosovskí Srbi sa ihneď vzbúрили, zablokovali priebehy (jeden z nich vypálili) a celá albánska akcia, ktorá údajne nemala podporu USA a EÚ, skončila fiaskom - kosovské špeciálne jednotky, ktoré stratili jedného muža, sa museli vrátiť do Prištiny. Srbi oslavovali malé víťazstvo nevediac, že to bol len testovací manéver na zistenie srbskej reakcie. A diplomatická vojna medzi Srbmi a Albáncami o uznaní colnej pečiatky Kosovskej republiky pokračovala ďalej, hoci doteraz nepriniesla žiadne výsledky a dohodu.

Na jej pozadí sa však začali aktivizovať jednotky KFOR (Kosovo Force), ktorým OSN udelila neutrálny mandát pri strážení mieru a dohliadaní na bezpečnosť všetkých obyvateľov v provincii bez rozdielu na ich národnosť. Napriek tomu a bez súhlasu Bezpečnostnej rady OSN vojaci KFOR obsadili administratívne priebehy, na ktorých dovtedy pôsobili kosovskí Srbi a príslušníci UNMIK (mierovej misie OSN pre Kosovo). V posledných dňoch začali likvidovať niektoré barikády, vytlačat' z nich protestujúcich Srbov a taktu „oslobodené územie“ kolikovať ostatným drôtom v záujme zabezpečenia „slobody pohybu“.

Kosovskí Srbi nechcú uznať Kosovskú republiku a nechcú odísť zo severu Kosova. Tvrdia, že na barikádach iba bránia rezolúciu BR OSN č. 1244 z roku 1999. Tá Srbsku priznala územnú celistvosť, vrátane s Kosovom a Metohijou, ktorej súčasne priznáva autonómiu v rámci Srbska. Ko-

sovskí Srbi a Belehrad zhodne poukazujú aj na to, že podľa tejto rezolúcie neexistuje žiadna Kosovská republika ani štátne hranice medzi Srbskom a Kosovskou republikou, ani kosovské clá a pečiatky. „Lepšie je sa brániť barikádami a blokádami ako ozbrojeným odporom,“ píše sa v letákok, ktoré kosovskí Srbi hádzali vojakom KFOR. Odpovedali tak na letáky KFOR, ktoré vojaci poslali na srbské barikády. V nich sa píše, že KFOR v súlade s rezolúciou BR OSN zodpovedá za slobodu pohybu, že barikády sú vraj protizákonné a nezodpovedajú prijateľnému spôsobu na vyjadrenie nespokojnosti a ohrozujú bezpečnosť obyvateľov.

Celá táto kríza je iba pokračovaním dvanásťročnej krízy v medzinárodnej politike, keď niektoré mocnosti porušujú medzinárodné právo a nerespektujú dohody v rámci OSN voči Srbsku. Kosovská republika je americkým dieťaťom na Balkáne a výsledkom jej geopolitickej hry voči Rusku. Washington na pozadí albánsko-srbského konfliktu nepresadzoval vládu práva a poriadku, ale svoje bezpečnostné záujmy. Neskôr do konfliktu vtiahal neschopný Európsku úniu a jej najsilnejšie štáty, aby tento cieľ prekryl filozofiou postupnej europeizácie Kosova, ktoré ovládli kriminálne živly a rodové klany. Verejnnosť v strednej i v západnej Európe ani nevie, že zatiaľ čo Brusel tlačí na Belehrad, aby uznať Kosovskú republiku, za čo môže v decembri získať pozvánku na priame rokovania o členstve Srbska v EÚ, kosovskí Albánci de facto vytvorili

„schengenský priestor“ s Albánskom a vytunelovali štedrú medzinárodnú finančnú pomoc donorov.

Srbskí, bruselskí, európski, americkí, ruskí politici hovoria, že vzniknutú krízu na severe Kosova je potrebné riešiť dialógom a novými rokovania. Kosovskí Srbi požadujú návrat srbskej polície a armády. Rozum hovorí, že je potrebné kompromisné riešenie. Ale ktoré kompromisné riešenie je aj spravodlivé? Ahtisaariho plán kedysi predpokladal, že kosovskí Srbi budú mať rozsiahlu autonómiu v rámci Kosovskej republiky. Túto alternatívu zatiaľ v tichosti pripúšťa aj bruselská centrála. Prištína takéto úvahy odmieta, podobne aj možnosť pričleniť sever Kosova k Srbskej republike, aby bol raz a navždy pokoj medzi Srbmi a Albáncami. Ak by sa kríza riešila takýmto spôsobom, Belehrad by musel najprv uznať Kosovskú republiku. Čo však naozaj pomôže kosovským Srbom zlepšiť ich život a budúcnosť, na to nevie nikto odpovedať. Najsmutnejšie na celej kríze je to, že sa nerieši uplatňovanie rezolúcie BR OSN, čo by znamenalo zvýšiť tlak na kosovských Albáncov (aj za cenu použitia sily ako kedysi voči Srbom) a zmenu Kosovskej republiky na autonómnou provinciu, ale tlačí sa na Srbov, aby akceptovali postupnú albanizáciu a islamizáciu celého Kosova a Metohije. Zvláštne pritom je, že Brusel ani západné mocnosti nehovoria o tom, dokedy bude Kosovská republika pod protektorátom EÚ a OSN a hnisavým vredom nespravodlivej americkej zahraničnej politiky na Balkáne.

RÓBERT MATEJOVIČ

NAJVYŠŠÍ KRÍŽ na svete je vysoký 152,4 m, má rozpätie 46 m, hrúbku 6 m, váži 201 000 ton a je viditeľný zo vzdialenosti takmer 50 km. Nachádza sa v Španielsku, v doline Cuelgamuros, v horách Guadarrama, asi 12 km na sever od kráľovského paláca El Escorial a 50 km na severozápad od Madridu. Je súčasťou Monumento Nacional de Santa Cruz del Valle de los Caídos - Národného pomníka Svätého Kríža v Údolí Padlých, ktorý dal v rokoch 1940 - 1958 vybudovať generál Franco obetiam španielskej občianskej vojny. Pod týmto Krížom je do skalného vrchu vytesaná jedna z najväčších svetových bazilik, Bazilika de la Santa Cruz del Valle de los Caídos - Bazilika svätého Kríža v Údolí Padlých. Pod Krížom, nad vchodom do baziliky, je veľká socha Sedembolestnej Panny Márie.

Keď sme tento text, prevzatý z nádhornej internetovej stránky www.ukrizovananekonecnalaskamilujemta.sk, spolu s fotografiou umiestnili na titulnej strane Kultúry č. 16, netušili sme ešte, že naša spolupracovníčka zakrátko navštívi toto pamätné údolie, do ktorého je španielskou socialistickou vládou od roku 2009 vstup zakázaný. A tak vám radi sprostredkujeme autorkine dojmy.

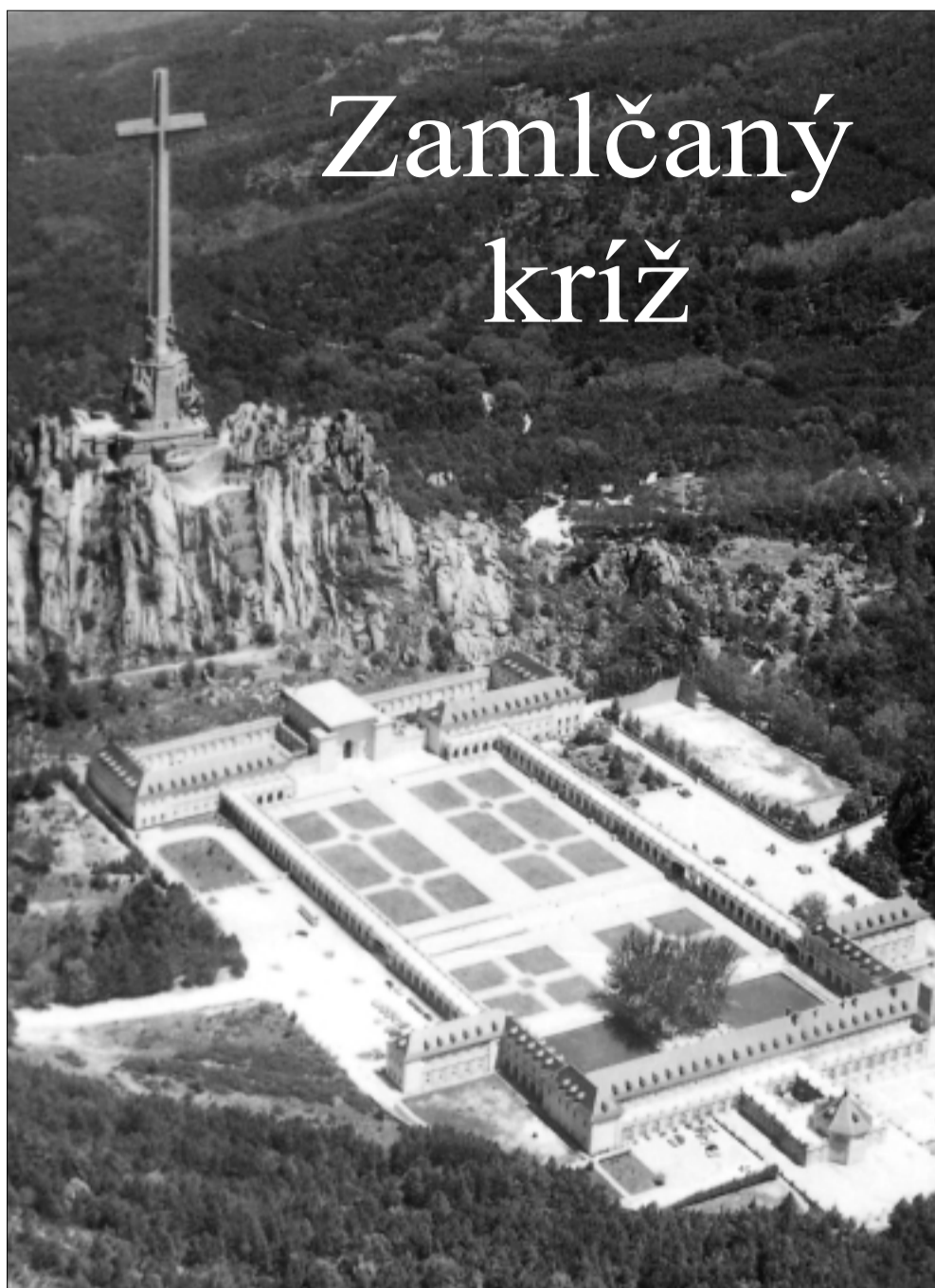
Od závrtných svahov mohutných Pyrenej, cez zrkadliace sa meandre rieky Tajo, cez mámiivé teplo plošín, hrdinstvo rytierov a odlesky striebra v olivových hájoch... Chce sa mi volať: Španielsko! Španielsko! A z gotických kostolov sa ozývajú zvony, aby podobne, ako keď zvoní láska, smrť a duša človeka pripomenuli, ako v nás neustále pulzuje duchovný svet.

Ten obdivuhodný zázrak ľudskej kultúry - ako sa vždy v inom a neopakovateľnom pomere poskladá v každom štáte reťazenie základných entít: Boh, krajina, ľudský duch, jazyk, kultúra, národ - však nebol jediným, čo ma priviedlo do hornatého kraja Sierra de Guadarrama. Inšpirovaná fotografiou z titulnej strany Kultúry č. 16/2011 som navštívila Valle de los Caídos - Údolie padlých, kde sa na pamiatku obetí Španielskej občianskej vojny týči niekoľko kilometrov od Madridu najväčší kríž na svete.

Baziliku Svätého Kríža a benediktínske opátstvo s monumentálnym vyše stopäťdesiat metrov vysokým krížom nechal postaviť ako symbol zmierenia Francisco Franco. Stavebné práce na komplexe sa začali v roku 1940 a trvali takmer dvadsaťročie, aby tam napokon našiel miesto posledného odpočinku J. A. Primo de Rivera a o niekoľko rokov po ňom aj samotný generál Franco. A to je dôvod, prečo je toto miesto od roku 2009 uzatvorené pre verejnosť.

Ihličie ešte spí. Leží na zemi pokojné a mäkké, odráža sa v ňom svetlo a z hustého borovicového lesa sa šíri upokojujúca vôňa. Hoci je už ráno, cesty vedúce do údolia sú prázdne, väčšina turistov mieri do starého kráľovského sídla v blízkom San Lorenzo de El Escorial a hoci na nich svieti niekoľko desiatok kilometrov mocný a smutný kríž, odbočuje sem málokto. Až po dlhšom čase sa pri rampe na permanente stráženej vrátnici objaví auto - a potom ďalšie. A ďalšie. Za predným sklom vidno mužov so svätými tvármi v reverendách.

Boli to práve oni, kto ma odviezol až k bazilike a boli to práve oni, kto v nej s vernosťou a dôstojnosťou slúžil svätú omšu. Bazilika Svätého Kríža sa nachádza priamo pod vrcholom hory, teda akoby sme pri nej skutočne vstupovali do podsvätia. Hlavná brána je zdobená dvojhlavou orlicou - symbolom španielskych Habsburgovcov a nad ňou sa vyníma veľká a pritom jednoducho a

Zamlčaný kríž

hlboko pôsobiaca pieta. Pod ňou už vedú široké chodby do tvaru kríža. Najdlhšie z jeho ramien, monumentálnu chodbu akoby pripomínajúcu tunel vedúci na druhý svet, lemujú z oboch strán obrovské gobelíny s výjavmi z Apokalypsy. Až na samom konci svieti kríž, akoby človek skutočne predstupoval pred zmysel a sudcu svojho života - pred Boha.

V deň, keď túto španielsku Golgotu navštevujem, je v bazilike azda iba desať ľudí. No napriek tomu zbor kňazov slávi liturgiu a napriek tomu spieva mohutný chlapčenský chór. Všetko je dôstojné a vznešené. Pri Premieňaní symbolicky zhasína svetlo. V hlbkej tme zostáva svietiť iba kríž.

A tu sa chce zrazu poďakovať za Cirkev. Vyjadriť to, čo sa vyjadrovať nezvykne a čo mnohí považujú za nepotrebné či samozrejmé alebo za spiatočnicke či nie celkom vhodné... Poďakovať sa, že sa k nám skrze ňu dostalo tajomstvo viery - to nepochopiteľné tajomstvo omilostenia dejín, keď Boh sám sebou potvrdil stvorenie a stal človekom. Za to tajomstvo, ktoré sa šíri z Jeruzalema naprieč celými dejinami, v ktorom môžeme byť spojení s toľkou bolesťou a krásou sveta, s Cirkvou, ktorú sa po celé stáročia snažili chrániť monarchie, až kým ich zdanlivé novus ordo republik nezmiatlo z povrchu zemskeho, aby potom so storočným oneskorením siahlo aj na to najposvätejšie - na ňu samotnú.

Bazilika pripomína katakomby. Ako korene Cirkvi - ktorá bola povýšená zo zeme a možno aj ako varovanie či upozornenie na nastávajúce časy. Lebo to, k čomu sa dnes utiekame nie je kríž, ale útek od údela - ale kam sa dá ujsť pred sebou samým? A zatiaľ nám kríž vraví o úzkej bráne. O svete, kde je človek hodnotnejší, čím menej má a čím umenšenejší je tu na zemi. A miesto myšlienok, kde človek vidí sám seba víťaziaceho či dominujúceho na všakovakých miestach a postoch; prichádzajú tie, kde sme na kolenách pod krížom. Ako sú pod krížom svieže borovice - pod Krížom v údolí Valle de los Caídos, ktorý sa politicky „nehodí“, ktorý hovorí o pravde „nekorektnej“ a „agresívnej“. A odrazu údolie s „kontroverzným“ krížom pripomína v čomsi aj Slovensko - keď je „nehodné“ hovoriť na verejných miestach odvážne o Bohu. Keď je „nehodné“ vysloviť myšlienky vyzdvihujúce staré dejiny Slovanov. Keď je „nehodné“ vravieť pravdu o vlastných dejinách a o prvej Slovenskej republike zvlášť. Keď sa „nehodí“ mauzóleum A. Hlinku či keď „nie je vhodná“ úcta k prvému slovenskému prezidentovi J. Tisovi... A v údolí padlých prudko vonia kôra pínii a suchá tráva. A sedem orlov zlieta zo skál na miesto, ktoré najviac povýšila a zdôraznila katolícka cirkev, na miesto, ktoré volá na naše oči na toľkých stenách a nad zárubňami dverí. Tam. Do diaľky. Ku krížu.

Krajina je ešte stále pokojná. Bronzové ihličie, rozmarín a suché stebľa sa dotýkajú členkov; zatúlaným topoľovým listom sa už pripomenie skorá podjeseň. Prípad najväčšieho kríža na svete mi pripomína otázku, dokedy a ako vlastne sa dá ukryť kríž. Ako sa vlastne môže označovať za fašistický, nacionalistický, nemierový, patetický, mlčiaci, ťažký či tmársky. Ako neexistuje spôsob ani zákon, ktorým by človek zamlčal sám seba a svoju minulosť. Keď zakrýva existenciu Pána Ježiša, ľudského rodu i stvorenia samotného. Lebo taký plášť, do ktorého by človek zahalil sám seba (a ľudské ramená predsa predpovedajú kríž), ktorým by prikryl i celú zem, plnú krížov v prírode - neexistuje. Hoci by nám ho i núkal ten, ktorý nič nestvoril, a napriek tomu tak rád našepkáva: „Vzbúr sa.“, „Nebud' radikalista...“ alebo „Zapri.“

KATARINA DŽUNKOVÁ

Celý svet, nielen hudobný, oslavuje dnes, 22. októbra 2011, dvojté výročie narodenia Franza Liszta. Tento hudobný skladateľ a interpret, mnohými milovaný, ale inými odmietaný, no celkom iste je súčasťou kultúrneho dedičstva celého ľudstva. Na jeho všestrannej osobnosti a tvorivom géniu stavajú mnohí ľudia, národy a kultúry.

Po tom, čo som v posledných rokoch absolvovala s mojím klavírom skutočnú hudobnú púť po posvätných miestach drahých Lisztovi v Taliansku, som veľmi rada, že som dnes tu, v Bratislave, na milovanom Slovensku, v krajine, ktorú mal Liszt veľmi rád a ktorej meno je spojené s Lisztom aj vďaka jeho skladbe „Slavimo Slavno Slaveni“, napísanej pre oslavu tisícročia sv. Cyrila a Metoda, apoštolov Slovanov, ktorá sa konala v Ríme. Táto Lisztova skladba je datovaná 5. júla 1863, čo je dátum milénia príchodu sv. Cyrila a Metoda na Veľkú Moravu. Oslavy v Ríme si želal pápež blahoslavený Pius IX. a Liszt s ním spolupracoval s veľkým zápalom a oduševnením. Pius IX. v júli 1863 osobne navštívil Franza Liszta v kláštore Panny Márie Ružencovej v Ríme..

Vďaka teda patrí Matici slovenskej, ktorá spolu s združením Liszt v Taliansku vydala CD disky Boží klavír - Liszt žije. Ďakujem pánovi predsedovi Maticy Mariánovi Tkáčovi, pánovi Dušanovi Garayovi, riaditeľovi inštitútu vzdelávania MS, pani Daniele Suchej, riaditeľke Domu MS a p. Jánovi Košiarovi za ich pozvanie na tento príhovor a koncert, kde vystúpime spolu s mojou sestrou Raffaellou, ktorá je huslistka. Vďaka patrí aj Vám, pán Milan Ftáčnik, primátor mesta Bratislavy. Bude to vrchol slávností, ktoré Bratislava venuje dvojtému výročiu narodenia Franza Liszta.

200 rokov od narodenia Franza Liszta, jedného z najväčších svetových klaviristov, sa zdá, že už o ňom bolo povedané všetko, alebo skoro všetko. Mne sa však zdá, že jestvuje ešte téma, ktorá si zasluhuje pozornosť, a ktorá je málo známa. Dovolím si preto doplniť v tomto smere naše poznanie Franza Liszta aj preto, aby som navždy rozohnala nielen „diabolský dym“, ktorý zahmlieva Lisztovu osobnosť virtuóza v tom najvyššom význame slova, ale aj aby som ho tohto génia a jeho dielo predstavila v novom a zároveň objavnom svetle. Budem hovoriť o Lisztovej duši. A, zo širšieho pohľadu, o hudobnej svätosti Franza Liszta, o Lisztovi ako o svätcovi. Kde je hudba, tam nemá miesto diabol - to povedal Martin Luther.

Myslím si, že táto téma vhodne zapadá do osláv jeho dvestoročnice. Áno, dnes je deň „svätého Liszta“, ako ho volali aj niektorí jeho súčasníci, a mňa to inšpirovalo aj k napísaniu skladby pre túto príležitosť. A ak pre mňa ten, ktorého rada familiárne volám páter Liszt, a odjakživa je pre mňa stelesnením Božieho klaviristu, i svätým patrónom nás, klaviristov, pre mnohých svojich súčasníkov a žiakov, ktorí si ho veľmi vážili, Liszt bol skutočným svätcom.

A to možno povedať nielen na základe mnohých viet z jeho bohatej písomnej pozostalosti, ale aj na základe jeho veľkodušnosti, ktorá sa prejavovala napríklad aj v tom, že zadarmo sa venoval svojim žiakom ako klavírny pedagóg. Známa je aj jeho charitatívna dobročinnosť, či už ide o pomoc pri dunajských povodniach, alebo pre hladujúcich v Tivoli. Prispel tiež na monumenty Bacha a Beethovena. Jeho

DANIELA SABATINIOVÁ

Duša svätého hudobníka

Dňa 22. októbra 2011 si celý kultúrny svet pripomenul 200. výročie narodenia Franza Liszta. V Bratislave tak urobila Matice slovenská v spolupráci s Magistrátom hlavného mesta Slovenskej republiky. Predseda Maticy Slovenskej Marián Tkáč položil veniec k pamätnej tabuli na budove Univerzitetnej knižnice, kde Franz Liszt ako deväťročný začal svoju umeleckú dráhu. Na kultúrnom podujatí v Zrkadlovej sieni Primaciálneho paláca si prítomní mohli vypočuť prednášku Daniely Sabatiniovej z Talianska, ktorú s jej láskavým dovolením pri-

nášame čitateľom Kultúry v plnom znení. Vyvrcholením oslavy 200. narodenín Franza Liszta bol slávnostný koncert Daniely (klavír) a Raffaely (husle) Sabatiniových, na ktorom zaznela Lisztova Krížová cesta, Hymnus pre pápeža, Slavimo Slavno Slaveni a autorkina kompozícia na počesť Franza Liszta San Liszt. Podujatie poctili svojou prítomnosťou primátor Bratislavy Milan Ftáčnik, arcibiskup Ján Sokol i delegát provincie menších bratov františkánov brat Pavol, OFM.

JÁN KOŠIAR

veľkodušnosť a štedrosť voči chudobným bola donre známa. Natoľko pomáhal a podporoval chudobných zo svojich honorárov za koncerty, že dosiahol až najvyššiu blaženosť chudoby. Po sebe zanechal len sedem vreckoviek a jeden mníšsky habit.

Nielen preto možno u Liszta oprávnené hovoriť o hudobnej svätosti. Možno tak tvrdiť pre jeho vieru, pre jeho úprimné rehoľné povolanie, ktoré poznačilo celý jeho život, a stalo sa neoddeliteľným od jeho povolania ako hudobníka. Svoju prvú skladbu Tantum ergo napísal v roku 1822, keď mal iba 11 rokov. Keď mal 17 rokov, v rokoch 1828-1830, Liszt prežíval skutočnú mystickú krízu, konal pokánie a postil sa. Sám o tom píše, citujem: „Plačem a prosím, aby mi dovolili vstúpiť do seminára v Paríži, v nádeji, že budem môcť žiť životom svätých a možno aj zomrieť ako mučeník.“ A mladý Liszt odvtedy už na celý život zostal hlboká, dobrá a štedrá duša obnovená svetlom svätosti a kríža. Jeho život sa stal, citujem, „... kruh, v ktorom sa prejavy mladosti a staroby spolu stretávajú na tom istom bode“.

Jeho umelecké videnie, jeho sa-

Sestry Daniela a Raffaella Sabatiniové v spoločnosti predsedu MS Mariána Tkáča, arc. Mons. Jána Sokola, Jána Košiaru, OFM, a primátora Bratislavy Milana Ftáčnika
Snímka: Rastislav Polák

motná tvorivá cesta, aj keď bola veľmi zložitá a náročná, boli vždy, už od mladosti, v súlade s posvätnými textami, ako je Biblia, či Kempenského Nasledovanie Krista. Jeho obdiv k vrcholným dielam posvätného umenia - a nielen hudobného - ho priviedol ku konštatovaniu, ktoré formuloval takto: „Najvyššia povinnosť umelca je dodať Bohu vždy nové výrazové prostriedky.“ Vďaka tomuto prístupu vznikajú jeho diela; aj tie, ktoré sa nám zdajú byť vzdialené, i tie zapálené vášňou - a jeho tvorba je bohatá aj v tejto oblasti. Aj z nich preniká ten istý vášnivý zápal a horlivý idealizmus z obdobia mladosti, keď písal o viere v umení, o posvätnéj hudbe budúcnosti. Liszt cíti, že všetko má pôvod v láske s veľkým L v tom najplnšom význame slova, tej lásky, ktorú prežíval a rozdával svätý František z Assisi, u ktorého mystické prežívanie vrcholilo v extáze.

Tu teda vidieť, že „náboženská“ stránka zohráva v Lisztovom živote a v jeho osobnosti rovnakú, ak nie väčšiu dôležitosť ako tá „romantická“, ktorú vyzdvihujú mnohé Lisztove životopisy, knihy i filmové spracovania. V roku 1863, v roku kedy zložil známu skladbu Slavimo, Slavno, Slaveni, napísal: „Moja úcta voči katolíckemu kultu v detstve a mladosti sa stala pre mňa rozhodujúcim a určujúcim náboženským činiteľom. Pre mnohých úcta spočíva v ničení toho, čomu sa predtým ten istý človek klaňal. Ja týchto neodsudzujem, ale chcel by som sa predovšetkým zasvätiť tomu, koho milujem. A porovnal by som to k tomu: či nepochádzajú stĺpy chrámu Santa Maria degli Angeli (Panny Márie Anjelov) z Diokleciánových kúpeľov a bronzová Bazilika svätého Petra z Panteónu?“ Nie je tu teda žiaden protiklad, ale dokonalá rovnováha medzi Lisztom „posvätným“ a viac viditeľným, „svetským“, jeho dva svety žijú spolu, v neapodobiteľnom štýle, ktorý mu umožňoval bezprostredne a ľahko prejsť, až skoro nadprirodzene, z jeho Veľkého chromatického galopu do ním upravenej Schubertovej Ave Mária.

Lisztova kariéra ako klavírneho virtuóza v celej Európe je celá preniknutá mystikou. Aj napriek víru rušného spoločenského života, autor Années de Pelerinage - Rokov putovania, Liszt skutočne putuje po opátstvach a bazilikách, po kostoloch a pútnických miestach v nepretržitom „ora et labora“ - modlí sa a pracuje. Svedčia o tom aj zrnká ruženca, ktorá sa našli v jednom z jeho klavírov. Vieme o ňom, že na cestách sa rád modlil. „V hĺbke svojej duše sa cítim kresťan a radostne skláňam svoju dušu pred príjemným a ľahkým jarmom Krista, nášho Spasiteľa... Neprestanem byť hudobníkom preto, lebo sa stávam presvedčenejším kresťanom, napísal Franz Liszt. A v tomto „crescende“, rastúcom duchovne, Liszt túži po takom pokoji, ktorý neustále hľadá, a ktorý jediný môže dať pokoj jeho duši. Toto sa mu splní, keď sa v roku 1856 stáva františkánskym terciárom. O niekoľko rokov neskôr napísal: „Musíme zomrieť pre seba, aby sme mohli žiť odtiaľ v Pánovi. Zbavme sa teda našich bláznivých vášní, našich zbytočných naviazaní, všetkého prachu našej márnosti, aby sme nadýchli iný vzduch, než ten blízko neba.“

(Pokračovanie na 10. strane)

OPRAVA

Autorom článku
O knihe Miroslava Demka Totentanz
Franza Liszta v Kultúre č. 18,
str. 10-11 je
M. HRIVNÁK

Co je to za slovné spojenie? Toto spojenie určite poznajú tí, čo bývajú v tomto vysokoškolskom internáte. Ved' ich na to upozorňuje pamätná tabuľa vo vstupnej hale, ktorú dali vyhotoviť akademici, čo tu bývali a sponzoroval ju Dipl. Ing. Anton Potocký z Bonnu.

Dnes je v Bratislave veľa vysokoškolských internátov a tak ubytovanie v internáte sa berie temer za samozrejmosť. No táto samozrejmosť má svoju neľahkú históriu, ktorú pripravili a zrealizovali prezieravé a starostlivé generácie, ktoré tu žili a pracovali skoro pred 100 rokmi.

Aby sme boli presní: Otec Svoradova - tak ho menovali vtedy študenti - je ThDr. Eugen Filkorn, ktorý sa narodil pred 130 rokmi (10.11.1881 v Nitrianskom Pravne) a internát sv. Svoráda - Svoradov má už 90 rokov.

Rozpadom Rakúsko - Uhorskej monarchie vznikli nové štáty, medzi ktorými bola Česko-Slovenská republika. Táto skutočnosť bola veľkým pozitívom pre Slovensko, ktoré do roku 1918 nesmelo mať ani stredné školy, no tu v roku 1919 začala v Bratislave pôsobiť priamo Univerzita. To bol triumf! No tento úspech vyvolal aj veľké starosti. Ako ubytovať záujemcov o štúdium z celého Slovenska na Univerzite v Bratislave, ktorá nemala ani jedného internátu? Starostliví mužiovia hovorili, debatovali, rozmyšľali a navrhovali, ale od úmyslov k činom je dlhá cesta, najmä keď sú tu ešte aj rozmanité prekážky samovoľné i úmyselné. Slovensko sa muselo samo postaviť na vlastné nohy!

Sám pán prelát Eugen Filkorn, ktorý vtedy pracoval v Trnave a pripravoval učebnice rímsko - katolíckeho náboženstva a musel cestovať do Ružomberka, Žiliny a Bratislavy, spomína, že priamym popudom pre postavenie vysokoškolského internátu bolo jeho stretnutie vo vlaku s bývalými študentmi z Nitry, ktorí mu povedali, že by mal preniesť učňovský internát z Nitry, ktorý kedysi postavil, alebo postaviť pre nich nový priamo v Bratislave.

ThDr. Eugen Filkorn odišiel v auguste 1922 z Trnavy do Bratislavy. V Bratislave pod Hradom na Zámočkej ulici adaptovali Pálffyovský kaštieľ na internát, do ktorého začiatkom septembra 1922 sa nastáhovalo pár desiatok stredoškôľakov a 35 univerzitných poslucháčov. Bývali 3 - 4 v jednej izbe. Stredoškôľáci dostali časom nový domov a tak sa adaptoval Pálffyovský kaštieľ na vysokoškolský internát „Svoradov“. V rokoch 1931 - 1932 bol postavený svoradovský kostol - „Matky ľudského pokolenia“, ktorý bol miestom modlitby a adorácie poslucháčov. Sväté omše tu pravidelne, denne slúžieval pán prelát ThDr. Eugen Filkorn.

Jeho činnosť bola mnohoraká. Pracoval ako expert v Bratislavskom župnom zastupiteľstve, v kultúrnej, sociálnej a ekonomickej komisii, no myšlienka veľkého internátu v ňom stále žila a postupne sa stávala skutočnosťou:

- v júni 1926 bol položený základný kameň,
- 1. mája 1928 bola posviacka prvých dvoch krídel,

- ďalšie trakt, prednášková sieň, byty a krídlo absolventov boli dokončené a požehnané 28. októbra 1936

- ôsmy trakt bol dokončený v roku 1939.

V suteréne bola veľká miestnosť, ktorá bola provizornou telocvičňou a prípadne aj výstavnou miestnosťou.

Takto dostalo ubytovanie vo Svoradove 530 akademikov. Svoradov týchto študentov nielen ubytovával, ale aj ich stravoval, o čo sa v plnej miere starali hospodárstva v Torči a v Ivánke. A tak aj v čase vojny mali študenti plnohodnotnú stravu, ktorú pripravoval kuchynský personál pod vedením sestier sv. Vincenta de Paul. Na výstavbu Svoradova prispel štát sumou 150 000,00 Kčs, Bratislavská župa sumou 250 000,00 Kčs, dary súkromníkov a zbierky vynesli vyše 1 000 000,00 Kčs.

To sú iba kusé zistenia vo vzťahu ku Svoradovu, o ktorom plným právom treba povedať, že dával smer životu mladšej slovenskej inteligencii, ktorá s ra-

Otec „Svoradova“

došným nadšením a odhodlaním žila svoradovským duchom aj po opustení tohto zdroja katolíckeho ducha. K podmienkam ubytovania patrila osobná disciplína, ktorá sa opierala o Božie a cirkevné prikázania ako samozrejmu potrebu života mladého človeka.

Poslucháči žili spoločným, spolkovým a náboženským životom. O duchovné potreby okrem pána riaditeľa sa starali výchovní poradcovia, no najmä kňazi rádu sv. Vincenta de Paul, ktorí bývali vo svojej klauzúre v internáte a prehlbovali v študentoch sociálne ctenie a organizovali priamu pomoc pre chudobných.

Internát mal svoj časopis „Svoradov“, v ktorom publikovali príspevky odborníci, univerzitní profesori, ale aj nadaní študenti.

Viaceri študenti boli členmi Mariánskej kongregácie, ktorej prézesom bol pater jezuita a jeho asistentom bol ochotný, horlivý, starší akademik. Členovia sa venovali dôkladnému štúdiu teologických otázok, cirkevných dejín, umenia a hudby. Organizovali tiež mariánske púte.

Svoradov bol hýbateľom akademického života, tu pôsobilo Ústredie slovenského katolíckeho študentstva (ÚSKŠ), ktoré malo svoj časopis „Rozvoj“.

Slovenskí katolícki akademici v Bratislave mali svoj spolok: „Moyses“, ktorý mal členov na všetkých fakultách, no schôdze bývali najčastejšie vo Svoradove.

Svoradovský spevokol s vlastným dirigentom účinkoval nielen vo Svoradovskom chráme a pri domácich oslavách, ale aj mimo internátu.

O pánovi riaditeľovi ThDr. Eugenovi Filkornovi treba ešte napísať, že bol všade, kde bolo treba pracovať nielen pre vysokoškôľakov, ale pre blaho celého slovenského národa: Bol aktívnym členom:

Župnej samosprávy

Krajinskej samosprávy

Slovenského parlamentu ako poslanec.

Vždy pracoval v komisiách pre kultúru, hospodárstvo, školstvo, rozpočet. Všade spravodlivo a úspešne bez strát, ba s prebytkom. Tieto činnosti robil v presvedčení, že sú potrebné pre blaho slovenského ľudu, aby sa vyrovnával, ba aj predčil iné národy. V jeho živote sa spájali záujem o veci bežného života so záujmom o duševné napredovanie človeka, ktoré vyplývalo z jeho kňazského povolania, v ktorom si veľmi hodnotil apoštolskú horlivosť. Jeho zásluhou sa začala a potom veľmi úspešne rozvíjala činnosť Katolíckej jednoty žien, ktorá prehlbovala náboženský život, ved' jej početné členky boli neúnavné horlivo lásky k Bohu, k Ježišovi i k jeho Presvätej Matke, k vzájomnej sesterskej láske i k

slovenskému národu, čo sa prejavilo v účinnej pomoci pri stavbe Svoradova.

Po celý život bol angažovaný v kultúrnej, sociálnej, hospodárskej, ekonomickej, teda vlastne v politickej činnosti a tak pokračoval aj v čase Slovenskej republiky 1939 - 1945, kedy bol poslancom Slovenského parlamentu. V Slovenskom parlamente pracoval v ekonomickej komisii, v kultúrnom výbore i v rozpočtovom výbore, pričom neskrýval svoj nesúhlas s nacistickou ideológiou.

V takomto položení ho zastihla vojnová povodeň v apríli 1945, kedy odišiel z Bratislavy do Dolného Rakúska, do kláštora benediktínov v Kremsmünsteri, odkiaľ ho Americká armáda 8. júna 1945 ako poslanca Slovenského parlamentu uväznila v zajateckom tábore v Morsburgu v blízkosti Mnichova. Po jednoročnej väzbe ho Americká armáda odovzdala československým úradom, ktoré ho uväznilo najprv v Plzni a potom v Bratislave, kde sa s ním stretli rovnako uväznení jeho chovanci - vysokoškôľáci. Národný súd v Bratislave ho ako poslanca Slovenského parlamentu, ktorý nesie kolektívnu zodpovednosť, odsúdil 17. apríla 1947 na 2 roky väzenia, na konfiškáciu majetku a stratu občian-ských práv. O 6 dní neskôr uznesením Krajského súdu v Bratislave zo dňa 23. apríla 1947 bol podmienčne prepustený na slobodu.

Odišiel do svoje milej a milovanej Nitry, kde ďalej usilovne pracoval vo vinici Pánovej a vykonával početné duchovné misie medzi kňazmi a veriacimi. Bol činný ako cirkevný sudca, profesor cirkevných dejín, pracoval literárne. Využíval svoje skúsenosti z poľnohospodárstva ako rady pre záujemcov kňazov i laikov. S neúnavným oduševnením a horlivosťou žil Bohu zasvätený život ako kanonik a stále sa zaujímal o život slovenskej inteligencie, ktorej venoval toľko pozornosti, starostlivosti a lásky až do posledného dychu: k svojmu nebeskému Otcovi odišiel 5. januára 1974.

Ešte donedávna sa skoro pravidelne schádzali v jeho, či v našom Svoradove tí, čo tam bývali ešte v roku 1945, aby si na neho s úctou a modlitbou spomínali. I teraz, no nie pravidelne, pozývajú aj mladších, aby im pripomínali jeho činnosť a myšlienky, ktoré boli realizovaním horlivého úsilia: „Za Boha život, za národ slobodu“, čo nám prízvukoval vetou: „S Božou pomocou a s našou prácou ide dopredu náš slovenský národ“ a pre seba si hovoril: „Ora et labora!“ - „Modli sa a pracuj!“

Jeho život je nádherným svedectvom života človeka oddaného Bohu a národu.

ANTON KOŠŤAL

LUCIFEROV INZERÁT

Hľadám priateľa
do každého hriechu,
spoločne temnotou
splynieme v špíne.

Naše svadobné:
„Non serviam!“

pošleme do nebička,
nás nech nečakajú.
Vykročíme beznádejne,
kým nás večnosť
naveky v okovách
k sebe neprideli.

Zn.: Tvoj padlý anjelič.

PAVOL KORBA

Mrazivý karneval

ABORTUS

Hej, mamulienka mama,
som v tvojom chráme
zahniezdený batôžtek,
pulzujúci Boží zázrak,
tak prečo ten škaredý ujo
trhá nožičky moje,
kliešťami hlávku stína.

Za chvíľočku budem
ratoliestka v lavóre,
skrvavené memento
do nebička volajúce:
Mama, veď to bolelo
a bude aj teba!

MRAZIVÝ KARNEVAL

Do tmy nariekam:
Ježiš Kristus,
znič ten karneval,
mrazivú maškarádu
temných celebrit,
škrípu zubami,
roztrhať dušičku
zlostne by si priali,
zafúľať, pošpiniť,
odvieť v okovách
na plané miesto.

SEROTONÍNŮVÝ ŽALM

Večne šťastný Bože,
Kráľ čirej radosti,
vlastniš serotonínový raj,
veľké dopamínové pláne.
Ja, tvoj bedár trúchlivý,
dočasne nastáhoovaný
do krajiny nárekov,
prosím Ťa o balíček
s usmiatou nádejou,
že nebo je preplnené
serotonínom.

DÚHOVÁ

Otcovia, mamičky,
už nie ste v móde,
tmárske časy končia,
inakosť je žiadaná.
Dúhu sme z neba stiahli,
nech svieta v uliciach,
aby ste, zadubenci, videli
náš zvrhlý karneval
v maskách porozumenia.

PÁN NIEKTO

No viete, pán Nieкто,
pochabá noc pri sviečkach,
iskra s litrikom červeného
a na ceste je nechcený.
Nuž, dajte sa do práce,
veľaučený pán Nieкто,
svedomie si odložte
do poličky s diplomom,
za popravu anjelika,
máte u nás becherovku,
večer si s Hippokratom
pripite na život.

LOTROVA MODLITBA

Ach, otecko môj dobrý,
plačem v mrazivej dialke,
veď bol som Tvoj utešený,
láskou sladučké bábätko,
celým nebičkom chcené,
až tak, že keby som nebol,
za trúchlivého chorálu
by z oblakov tiekli slzy.
Ach, Bože môj, Bože,
prečo som Ťa opustil?
Hlavička sa zaplietla
do pavučín neprávosti,
nôžky sa roztancovali
pri čertovskom čardáší.
Ach, Bože môj, Otče,
čo som to z úst vypustil:
teraz, väznený v nešťastí,
prosím, kým večnosť nepríde,
že je čas brať sa domov.
Zachráň svojho lotra!

RATUJ DUŠU MOJU...

Matka všetkých hriechov
opantala ma bezohľadne,
vykrmila nenávisťou,
teraz som úbožiak
nešťastne obsadený
votrelcami ukrutnými,
a preto, svätý Michal,
Ty mocný bojovník,
verný spojenec Boží,
proti zlobe diablovej,
ratuj dušičku moju,
hlavičku zbedačenú,
telo hriechom zmorené.

ON A ČISTÁ

Keď začuje meno Tvoje
on, vyváľaný v špíne,
odsúdený k porážke,
zlostou by praskol.
Ty, mamička maličkých,
ruža z Božích záhrad,
čo čistotou prekvitáš,
pod svoj plášť ukry
všetky duše pochabé,
on škodoradosťou živý
nenávisť im kradne
blazenú večnosť.

MRAZIVÝ KARNEVAL

Ochraňuj ma, Otče,
Pán domova nebeského,
zožiera ma pocit planý,
že Knieža neposlušných,
vodca dávnych rebelov,
zblízka na mňa zazerá,
pohľadom kalným mrazí,
nádej moju hrdúsi.
Som tvoje dieťa, Otče,
nepokojné a zranené,
zlým pastierom poznané.

(Pokračovanie z 1. strany)

Spomienky sú neraz spomienkami na budúcnosť. Aký čas či presnejšie, aké rôzne historické časy plynú na trase Bratislava - Kosovo- Modravá hora - Bratislava? Aké prúdy a víry vznikajú na zlomovej línii či príbojovej zóne pravoslávnej a západnej (európskej) civilizácie?

LÍNIA

Pohľad S. P. Huntingtona je globálny. Dáva sa na svet v širokých, globálnych časopriestorových dimenziách. Konkrétne štruktúra a dynamika zlomovej línie medzi pravoslávnu a západnou civilizáciou sa do jeho globálneho zorného poľa nedostáva. Pre nás, pre naše národné bytie a povedomie sú to však podstatné fenomény. Pri bližšom pohľade sa zlomová línia medzi západnou a pravoslávnu civilizáciou zmení na koridor. V tomto koridore leží Slovensko. Vonkajšia hranica koridoru sa tiahne pozdĺž hranice Ruska, ide naprieč Bieloruskom, Ukrajinou, Rumunskom a Bosnou Hercegovinou. Táto hranica leží na východ od Slovenska. Vnútrná hranica zasa leží na západ od nás. Je hranicou Svätej ríše rímskej národa nemeckého. Hranica, ktorá ani po zániku Ríše nestráca svoj význam. Delí západnú, európsku civilizáciu na jej „tvrdé jadro“ a periférnu oblasť, koridor, kde dochádza k dotyku civilizácií s jeho zložitou dialektikou hrady a mosta, konfliktu a koexistencie.

Pri jemnejšom pohľade na tento koridor je zrejme, že k civilizačným, konfesionálnym rozdielom pribúdajú aj rozdiely etnické a jazykové, ktoré často nekorelujú s konfesionálnymi rozdielmi. Neraz majú aj väčšiu váhu.

Severojužná zlomová línia medzi pravoslávnu a západnou civilizáciou sa tiahne od Baltu ku Stredozemnému moru. Smerom na juh sa výrazne prehĺbuje a zahrieva, pretože tu dochádza ku dotyku nie dvoch, ale troch civilizácií - pravoslávnej, západnej a islamskej. Civilizačný zlom je tu hlbší. Tu sa nachádza epicentrum civilizačných otrasov. Používajúc jazyk vulkanológov, možno toto miesto označiť ako magmatický kozub alebo srdce vulkánu (magmatic heart). V severnej časti zlomovej línie, v rozľahlej Severoeurópskej nížine mal a má dotyk civilizácií iný charakter ako v členitej karpatsko-balkánskej oblasti, kde vplyv ohniska na juhu je silný a diferencovaný. Na rôznych častiach zlomovej línie prebiehajú dejiny inak, ich zmysel je rôzny.

MOST

Za onoho času sa tu u nás na Slovensku stala udalosť, ktorá trvá. Bol to zakladateľský čin kniežaťa Rastislava, ktorý konal ako skutočný staviteľ mosta, pontifex. Začal stavať most v našom jazyku. Obrátil sa na byzantského cisára Michala III. so žiadosťou, aby mu poslal biskupa a učiteľa, ktorí by slovenskému ľudu hlásali evanjelium v jeho vlastnom slovenskom jazyku. Na pozvanie prišla odpoveď. Z juhu, zo Solúna, kráčajúc po starej civilizačnej zlomovej línii, prišli svätí Cyril a Metod. Oslovili nás po našom, slovom i písmom. Slovo bolo na našom počiatku, slovo ako oslovenie, ako most medzi dvomi civilizáciami. Dotyk civilizácií nie ako konflikt, ale ako súžitie, dialóg, most.

Most medzi Konštantínopolom a Rímom sa začal za onoho času stavať tu u nás. Európa sa tu mohla nadýchnuť do oboch polovic svojich plŕú.

Trvalo to však krátko. Už v 10. storočí bola Európa ohrozená z troch strán naraz. Saraceni, Vikingovia, Maďari. Most však celkom nezankol. Spomienku naň udržovali gréckokatolíci. Ján Kollár vymedzil dotyk slovenského sveta voči okolitému germán-

skemu, románskemu svetu ako aj voči rozpínavej Budapešti. Bernolákovci, štúrovci, Moyses, Kuzmány a Vajanský, všetci vychovaní v školách západnej tradície, no zároveň zahľadení aj na druhý breh, do slovanského sveta. V našich časoch starý most ožil naplno. Blahoslavený pápež Ján Pavol II., prvý slovanský pápež, vyhlásil svätého Cyrila a Metoda za spolupatronov Európy, pripomenúc jej, že by mala opäť dýchať oboma polovicami svojich plŕú, východnou a aj západnou, že na dotyku civilizácií by malo dochádzať - ako za onoho času - k súžitiu, a nie ku konfliktu. A tak sa spomienka na dávny Rastislavov čin stáva performatívna. Vývoláva spomienku, ktorá formuje našu prítomnosť, rozvrhujúc ju do budúcnosti. Stáva

sa - mal by sa stať - našou spomienkou na budúcnosť.

Po tomto starom i novom moste zároveň, smerom na juh, odkiaľ k nám prišli solúnski bratia, sme sa vydali aj my. Dnes je to most, ktorý spája dva rôzne, ale príbuzné brehy, premostujú enklávu, územie inej historickej pamäti.

KLIN

V Huntingtonovom systéme civilizácií chýba civilizácia stepných alebo nomádskych národov. Je to prírodou zreteľne ohraničená, presne lokalizovaná civilizácia. Leží v klimatickej zóne stepného podnebia, kde sú zriedkavé dažde a veľké výkyvy teplôt počas roka. Územie pokrývajú stepi, polopúšte, lesostepi. Obyvatelia, nomádi sa živia prevažne pastierstvom. Hovorila turkotatárskymi jazykmi. Dotyky tejto civilizácie so susednými civilizáciami, čínskou, hinduistickou, islamskou, pravoslávnu a západnou, mali konfliktný charakter. Nájazdy nomádov boli pre susedné civilizácie spravidla katastrofou.

Opakujúce sa zrážky s civilizáciou nomádskych národov mali veľký vplyv na celú západnú civilizáciu, ale predovšetkým na strednú Európu, presnejšie na veľkú nížinu na strednom Dunaji a na priľahlé územia. Prírodné pomery na strednom Dunaji, vo Veľkej dunajskej nížine, boli a sú blízke pomerom v stepiach, odkiaľ stepné národy prichádzali. Keďže ďalej na západ sa podobná krajina nevyškytuje, stepné národy sa vo Veľkej dunajskej nížine usádzali a zakladali si tu mocenské centrá. Urobili tak Huni, Avari i Maďari. Mladšia vlna nájazdu nomádov sa vrstvi na staršiu. Krajina má dlhú nomádsku históriu a na nej založenú tradíciu a symboliku. Z civilizačného hľadiska predstavuje čosi ako klin vrazný medzi civilizáciami na severe, juhu i západe. Takto sa javí aj z hľadiska etnického a najmä jazykového.

„Pred šípmi Maďarov ochraňuj nás, Bože“. Takto sa z hrôzou modlili kresťania v západnej Európe v 10. storočí. V nejednej historickej či historizujúcej publikácii z pera maďarských autorov sa však táto veta vyjadruje v inej tónine. Ako skrytý alebo výslovný obdiv k zničujúcejmu účinku maďarských šípv a vojenskej zdatnosti jazdcov z východných stepí. Následná kristianizácia za vlády kráľa svätého Štefana posunula celé územie nájazdmi zničenej ríše kráľa Svätopluka do sféry západnej civilizácie, do sféry

rímskeho, latinského kresťanstva. V centrálnej časti nového kráľovstva, v nížinách na strednom Dunaji však táto civilizačná udalosť nikdy dokonale neprekryla hlboký spodný prúd, živú spomienku na nomádsku minulosť, na jej šípy, na takéto „zaujatie vlasti“. Odkaz zakladateľa nového kresťanského štátu, odkaz svätého Štefana synovi, svätému Imrichovi: „Zapamätaj si, syn môj, že ak by sa v našom kráľovstve hovorilo iba jedným jazykom, bolo by slabé a nestále“, upadol najmä v posledných storočiach a predovšetkým po rakúsko-uhorskom vyrovaní, úplne do zabudnutia. Na politickom nebi tohto kráľovstva nikdy neprestali lietat' turuly a sadat' si na cudziu zem.

Keď sme prešli starým novým mostom ponad krajinu tohto zvlášť-

rôpske dejiny mali iný priebeh, menej bojovný a menej zameraný na výkonnosť. Toľko H. Weber.

Dvere k pravoslávnej civilizácii nám dokorán otvára aj monumentálne dielo nedávno zosnulého, na moravskom Velehrade pochovaného kardinála Tomáša Špidlíka. Pápež Benedikt XVI. dokonca povedal: „Miesto kde máme najbližšie domov a kde môžeme dúfať, že aj navzájom najskôr dôjeme, je pravoslávie“ (P. Seewald, Svetlo sveta, Don Bosco 2011 str.98). Ruka sa podáva aj z druhej strany. Ruský patriarcha usporiadal vo Vatikáne na piate výročie pontifikátu Benedikta XVI. slávnostný koncert. Vystúpil na ňom Ruský národný orchester a Symfonický zbor z Moskvy (P. Seewald, Svetlo sveta str. 221). Vyzerá

Boli ste tam, kde zákony kázali vám?

Z Kosova na Modravú horu

neho genia loci ocitli sme sa na druhom, no nie cudzom brehu.

Hranica medzi Srbskom a Maďarskou republikou je aj hranicou Európskej únie. Nemožno si nevšimnúť, ako sa na nej mení krajina. Úrodná Veľká dunajská nížina je na maďarskej strane miestami zarastená burinou, kričianami. Akoby pustla. Na srbskej strane tá istá nížina prináša bohatú úrodu. Je to podivný svojráz Európskej únie, kde ani úrodná pôda nemusí či ani nemá prinášať úrodu. Dobré to poznáme aj od nás. V krajine, na poliach a lúkach to jasne vidieť, bije to priam do očí. Ale neplatí to rovnako aj pre menej viditeľné oblasti? Je to len úrodná pôda, čo nám začína pustiť?

KOSTOLY

Naše prvé kroky smerovali k hrobu poľného maršala Andreja Hadíka vo Futogu, časti Nového sadu, v katolíckom kostole Najsvätejšieho srdca Ježišovho. Nič však nenasvedčovalo, že tu leží generál slovenského pôvodu. Jedinou živou rečou, ktorou sa nám kostol prihovára, bola maďarčina. Akoby v kráľovstve sv. Štefana sa inými jazykmi ani nehovorilo, akoby tu Slovákov nikto nepoznal, nikto o nich nič nepočul. O tom, že je to len stará, mŕtva kulis, nás presvedčil miestny pán farár, Chorvát. Rozprával sa s nami po slovensky.

Okrem katolíckeho kostola vo Futogu sme navštívili veľa pravoslávnych kostolov. Staré i staršie, nové a niektoré dokonca vo výstavbe. Všetky stavané podľa jedného prastarého vzoru. Dávna minulosť priam hmatateľne prítomná, živá a dôverne blízka. Svet ikon a ikonostasov, fresiek, ktoré sa nemaľujú, ale „píšu“. Nápisy v písme takom podobnom cyrilometodskej hlaholike. Fascinujúce spevy a liturgia v starobyľom, nám prakticky zrozumiteľnom jazyku.

Zašli sme tu dotyk civilizácií ako blízkosť, ako súžitie. Ako výzvu na dialóg, výzvu prekročiť hranicu a vyjsť si v ústrety. O čo môže pri tomto kroku ísť, naznačil H. Weber (Všecobecná morálna teológia, Zvon, Vyšehrad, Praha, str. 50). V etickej tradícii Západu získali blahoslavenstvá zvestované v Reči na vrchu menej pozornosti ako v východnej cirkvi, kde sa dokonca stali krátkou formuláciou kresťanskej morálky. Na Západe sa naproti tomu do popredia dostalo starozákonné Desatoro. Blahoslavenstvá takmer vypadli z morálky západnej cirkvi. Keby sa to nestalo, západná morálka by asi dostala iné zafarbenie. Možno by aj západoeu-

ropejské dejiny mali iný priebeh, menej bojovný a menej zameraný na výkonnosť. Toľko H. Weber.

Na našej ceste sme sa však, žiaľ, veľa krát stretli aj s iným, celkom opačným druhom veľmi živej spomienky.

VOJNA

Od hrobu poľného maršala Andreja Hadíka sme sa vydali do Belehradu. Hoci Kosovo bolo ešte ďaleko, na každom kroku bolo cítiť jeho prítomnosť. Prítomnosť zrážky civilizácií, prítomnosť starej i novej vojny. Starú vojnu pripomínali mohutné protiturecké pevnosti (Petrovaradin, Beograd). Lokalizované sú podobne ako Bratislavský hrad, na vysokej terase nad Dunajom. Avšak iné. Náš hrad je impozantná, ale stará stredoveká, dovysoká čnejúca pevnosť, ktorá nemala šancu odolať sústrednej delostreleckej paľbe Turkov. Srbské protiturecké pevnosti sú na tie časy moderné, barokové pevnosti zložitého hviezdicového pôdorysu. Výbudované boli z tehál, masívne, nízke, akoby do zeme zapustené, odolné voči sústredenej delostreleckej paľbe. Sú to pamiatky na minulosť, ale pamiatky živé. Sú tu rozsiahle parky, početné reštaurácie, kaviarne, múzeá a pod. Je tu veľa ľudí, mladých i starých. Živí sú tu v tesnom spoľčenstve s mŕtvymi, ktorých spomínajú početné pamätníky na rôzne kľúčové udalosti a významné osobnosti srbskej a slovanskej histórie. Minulosť a prítomnosť sa tu tesne prelínajú.

Toto nám chýba. Naša historická pamäť je v porovnaní s historickou pamäťou Srbov fragmentárna. Medzi našou prítomnosťou a minulosťou stále máta nepríjemný hiát, do ktorého sa silou-mocou tisnú do všetkých strán iné, cudzie, nám neprajné formy historickej pamäti a mentality.

Nielen stará, ale aj mladá, nová vojna bola všadeprítomná. Rozbombardovaný most cez Dunaj v Novom sade, či bombami zničené budovy v centre Belehradu, boli veľmi skutočnými a hmatateľnými, no zároveň neuveriteľnými svedkami novej vojny. Mladej, čerstvej, ešte možno nevybudenej vojny, vojny možno v rozpuku svojich síl.

Bol to nepríjemný zážitok. Vojna nie je vôbec zažehnaná. Aj v Európe, najmä na líniiach civilizačných dotykov, je stále reálnou možnosťou. Tento zážitok sa nás bezprostredne dotýkal, pretože aj my sme sa na tejto vojne zúčastnili. Malí sme v nej prsty. Tie lie-

tadlá, čo nesli a zhodili bomby, leteli - mohli letieť - aj ponad Slovensko. Videli sme ich na vlastné oči. Kde sa vzali, tu sa vzali a zrazu leteli nad nami, presnejšie cez nás, cez náš vzdušný priestor. Doma sme ich familiárne nazývali „dzurindovky“.

Na každom kroku nás sprevádzali čerstvé nápisy „1389“. Rok bitky na Kosovom poli. Prítomnosť minulosti. Nápisy svedčiacie o tom, že Srbi si jasne uvedomujú roky 1389 a 1999, ich súvis, že v Kosove sa znova zopakovala zrážka civilizácií. Kosovský vulkán znova ožil.

KRAGUJEVAC

Na ceste do Kosova sme odbočili do Kragujevca vzdať hold štyridsiatim štýrom slovenským vojakom z Trenčianskeho pešieho pluku č. 71, ktorí tu boli popravení 2. 6. 1918. Obyvatelia Kragujevca šesť rokov po poprave postavili slovenským vojakom pamätník, na ktorom uviedli mená všetkých popravených. Pamätník slovenských vojakov sa nachádza v rozsiahlom parku, kde je veľa podobných pamätníkov. Celý areál pôsobí vskutku dôstojne a veľkoryso.

Aj zástavka v Kragujevci bola príležitosťou spýtať si naše národné, slovenské svedomie. Na každom kroku sme sa mohli presvedčiť, ako veľmi si Srbi vážia históriu svojho národa, jeho minulosť i prítomnosť. Pamätajú si každého, kto sa o srbský národ zaslúžil. Matica srbská, založená roku 1826, je najstaršou Maticou. Z nej vyšla celá plejáda mladších Matic slovenských. S národnou hrdosťou Srbov súvisí aj živé a široké povedomie slovanskej spolupatričnosti. My sme v tomto smere veľa dlžní sebe, svojmu národu ako aj národom nám blízkym.

My ľahko zabúdame. Jeden príklad za všetky ostatné. Na bratislavskom cintoríne v Slávičom údolí na hrobe slovenských vojakov Jána Škápika a Martina Jursu stojí architektonicky veľmi pekný náhrobok od Emila Belluša. V júni 1918 sa v bratislavských vodných kasárňach vzbúriло 307 vojakov. Po potlačení vzbury boli Ján Škápik a Martin Jursa popravení na Bratislavskom hrade. Na sviatok Všetechsvätých chodievam na tento hrob zapáliť sviečku. Okrem mojej tam horievajú ešte dve či tri. Inak sú hrob a náhrobok zabudnuté, spustené, Tak po našom.

Pri pamätníku v Kragujevci sa nedalo nemyslieť na Sarajevo. A Sarajevo je nemysliteľné bez Kosova.

KOSOVO

Severojužná zlomová línia medzi civilizáciami sa smerom na juh zahrieva. Zlom je hlbší, pretože je tu styčná plocha nie dvoch, ale troch civilizácií, západnej, pravoslávnej a islamskej. Tu je epicentrum civilizačných otrasov, tu je srdce vulkánu. Na prelome prvých dvoch tisícročí to začalo vrieť vo Svätej zemi. Magma sa vyliala na povrch vo vire križiackych vojen. Na podnet byzantského cisára sa západné kresťanstvo vydalo oslobodiť Svätý hrob z rúk Saracénov. Raz sa však v tomto konflikte zmenilo garde. Počas štvrtej križiackej výpravy, cieľom ktorej bolo dobyť Jeruzalem a Egypt, križiaci roku 1204 dobyli a vyplienili Konštantínopol.

Precedens rozhodne veľmi zaujímavý.

Iba o niekoľko storočí neskôr sa seizmická aktivita presúva do Srbska, do jeho civilizačného jadra, do Kosova a Metochije. To však leží na zlomovej línii, ktorá sa tiahne priamo k nám. V roku 1389 sa zrážka civilizácií na Kosovom poli skončila tragickou porážkou srbských vojsk kráľa Lazara. Otrasy sa veľmi rýchlo šířili na sever. Roku 1526 to bola rovnako tragická bitka pri Moháči. Roku 1529 boli

Turci už pod Viedňou. Roku 1683 tam boli opäť. Kara Mustafa pod Viedňou a jeho spojenec „otec vlasti“ Imrich Thokoly pod Bratislavou.

Porážka pod Viedňou znamenala zvrät v tomto civilizačnom dotyku.

Definitívny pokoj však nenastal. V neuralgickom priestore dotyku troch civilizácií to opäť vybuchlo. Sarajevo. Z Kosova do Sarajeva je veľmi blízko. Sarajevo je parazitický vulkán, ktorý čerpá silu zo srdca vulkánu, z Kosova poľa. Rakúsky cisár a Uhorský kráľ František Jozef I. tri týždne pred atentátom v Sarajeve odoslali nemeckému cisárovi memorandum o situácii na Balkáne. Vyberáme z neho: „Podarilo sa ako proti-váhu proti prenikaniu Srbska vytvoriť základy samostatného albánskeho štátu, ktorý bude možný o niekoľko rokov, po ukončení jeho vnútornej organizácie, stavať ako vojenský faktor v kalkulácii Trojspolku“ (Kronika ľudstva. Zostavovateľ Bodo Harenberg, Fortuna Print, Bratislava 2005, str. 848). Tak teda! Znova obrátené garde. Nie islamská civilizácia, ale pravoslávna civilizácia, slovanský štát je hlavným nepriateľom západnej civilizácie.

Spomienka na obrátené garde z roku 1204?

Rakúskeho cisárovi a Uhorskému kráľovi však sotva napadlo, že tých „niekoľko rokov“ z jeho memoranda bude trvať takmer sto rokov v reálnom čase.

Do tejto atmosféry, do týchto siločiar civilizačného dotyku zapadla aj návšteva následníka trónu arcivojvodu Rudolfa roku 1914 a následné manévre v Bosne. Všetko to bolo myslené ako demonštrácia sily na Balkáne a jasná provokácia srbského národného cítenia. Rakúsko-uhorská vojenská prehliadka sa v Bosne mala konať 26. júna, teda na deň výročia tragickej bitky na Kosovom poli. Provokácia priniesla trpké ovocie. Gavrilo Princip spustil pekelný mechanizmus, ktorý vytvorila západná, „kresťanská“ civilizácia koncom 19. storočia. Roku 1914 všetky európske národy len veľmi ťažko zakrývali ochotu viesť vojnu (Kronika ľudstva, str. 849). Ak vojna prišla do Európy z východu, tak západ

ju udržoval (R. Vinnen, Evropa dvacátého storočia, Vyšehrad 2007, str.55).

Prvá a druhá svetová vojna nasledovali tesne po sebe a boli podobné. Akoby to bola jedna tridsaťročná vojna, jeden zápas, polčasy ktorého boli prerušené dvadsaťročnou prestávkou. V oboch vojnách sa bojovalo na dvoch frontoch. Na západnom a východnom. V oboch vojnách boli fronty rovnako asymetrické. Západný front bol interný, prebiehal v priestorovom rámci západnej európskej civilizácie. Východný front bol externý. Frontová línia v zásade sledovala spomínanú zlomovú líniu medzi západnou a pravoslávnu civilizáciou. Inak sa bojovalo na západe, inak na východe. Boje na západnom fronte boli v porovnaní s bojmi na východe - ak sa to dá tak povedať - civilizované. Vojna na západe bola skoncentrovaná iba na malé územie, na takmer nepohyblivú frontovú líniu. Vojna tu bola krutá, ale medzi útokmi boli dlhé obdobia pokoja. Mnohí vojaci mali na fronte lepšiu lekársku starostlivosť a stravu ako doma. Hrôzy vojny boli sústredené na frontovú líniu, zázemie vojny pociťovalo menej alebo takmer vôbec. Vojna na východe bola iná, krutejšia, zničujúcejšia a dlhšia. Tu nebolo pevného frontu. Boje sa presúvali z miesta na miesto. Ničili celé kraje, umierali nielen vojaci, ale aj civilné obyvateľstvo. Nemecké územné zisky boli obrovské, oveľa väčšie, ako získal Hitler za druhej svetovej vojny. Východ sa ešte dlho po skončení vojny zmietal v nepokojoch (R. Vinnen, Evropa dvacátého storočia, Vyšehrad 2007). Druhá svetová vojna akoby v mnohom kopírovala prvú, Bola rovnako asymetrická. Iba na východe mala charakter genocídy. Iba na východe za Wehrmachtom kráčalo SS. Iba na východe sa vyhľadzovalo „menejcenné“ slovanské obyvateľstvo v snahe získať Lebensraum.

V Sarajeve roku 1914, na výročie bitky na Kosovom poli, presne 26. júna, začala západná európska civilizácia robiť dačo ako harakiri. Búrajúc každý náznak mostu medzi západnou a pravoslávnu civilizáciou, začala ničiť samu seba. Silou-mocou chcela dýchať iba

jednou polovičkou svojich pľúc. Zlomovú líniu medzi civilizáciami premenila na líniu krutého konfliktu.

Možno vravieť o týchto udalostiach v minulom čase? Možno, ale len v tom zmysle, ako o minulosti vravia Angličania, keď používajú predprítomný čas, keď vravia o minulých udalostiach, ktoré sa ešte neskončili, ale trvajú, bežia ďalej. Napokon aj S. P. Huntington vraví o civilizáciách a zlomových liniách medzi nimi ako o útvaroch dlhého času, o priestoroch, kde aj búrlivé aktuálne udalosti prebiehajú podľa starých vzorov, paradigiem.

Celkom bezprostredne po skončení druhej svetovej vojny konfliktný stret civilizácií na našej zlomovej línii pokračoval. Síce schladol, ale štyridsať rokov trval v prostredí studenej vojny. Stará zlomová línia zrážky civilizácií ostala živá, konfliktná. Posunula sa tentoraz smerom na západ, výrazne prekročiac prastarú východnú hranicu Svätej ríše rímskej.

Po skončení studenej vojny sa začala línia dotyku opäť posúvať, akoby nebol mier, ale akási latentná vojna. Vojenské a ekonomické štruktúry sa zo západu začali tlačiť na východ. Na východ sa systematicky tlačí celý západný „Way of life“ s jeho pochybnými hodnotami, ktoré sotva možno nazvať kresťanskými. Západná, európska, dakedy kresťanská, civilizácia skutočne spravila harakiri. Od základu zmenila svoje skupenstvo, svoju identitu.

Aj tento podivný aktuálny kontakt civilizácií však prebieha v priestore, ktorý tvorí prastará sieť civilizácií a zlomových línií medzi nimi. Najhorúcejšie je opäť v Kosove.

Do takéhoto Kosova, do srdca vulkánu, ktorý znova ožil, sme sa vydali, aby sme sa na vlastné oči a uši presvedčili, čo sa tam vlastne deje.

Pýtať sa treba predovšetkým porazených. Víťaz nemusí vravieť pravdu, je predsa víťaz. Naše otázky sme preto kládli pomocníkovi ministra pre Kosovo a Metohiju pánovi Branislavovi Rističovi, rodákovi z Kosova, ktorý nás prijal vo veľkolepom sídle srbskej vlády v Belehrade.

Jeho rozprávanie sa nepočúvalo ľahko. Od roku 1999 muselo Kosovo opustiť okolo 220 000 Srbov, Chorvátov, Rómov, Turkov a iných nealbánskych obyvateľov. V Prištine pred vojnou žilo 40 000 Srbov, dnes je ich tam niekoľko desiatok. Západ, ktorý vojnu vyvolal, sa zaviazal, že utečencom bude umožnený návrat. Dnes je vari každému jasné, že sa to pre odpor albánskeho obyvateľstva sotva podarí. Zbúraných bolo okolo 20 000 domov, zničených bolo 154 pravoslávnych kostolov, deväť z nich bolo na zozname UNESCO. V masovom rozsahu boli ničené srbské hroby, zničených bolo 5 700 náhrobkov. Na zničených cintorínoch sa vystavali parkoviská. Uvoľnený priestor zabralo albánske obyvateľstvo, ktoré má neuveriteľný populačný prírastok. V sociálnych vedách sa v súvislosti s takýmto prírastkom vraví o „r“ stratégii. Je to protipól ku kvantitatívne a kvalitatívne odlišnej „k“ stratégii typickej pre populácie v rozvinutých regiónoch. Tento rozdiel v populačných stratégiách má značný podiel na dramatickom, konfliktnom dotyku civilizácií v Kosove.

Takto etnicky vyčistené, o svoju historickú a kultúrnu identitu pripravené Kosovo sa v roku 2008 deklarovalo ako samostatný štát, ktorý bol následne uznaný mnohými, ale nie všetkými štátmi. Pod Srbskou správou ostalo iba okolo 10% územia, ktoré je jediným multietnickým územím v rámci celého Kosova. Správnym centrom tohto územia je Kosovská Mitrovica.

V Kosovskej Mitrovici nás na radnici veľmi srdečne prijal primátor mesta, pán Krstimir Pantić s celým svojim štábom. Veľmi konkrétne nám porozprávali ten istý trpký príbeh, ktorý sme počuli v Belehrade od Branislava Rističa. Porazení rozprávajú vskutku celkom iné príbehy ako víťazi a ich médiá. Hranica medzi srbskou a albánskou časťou mesta ide po rieke Ibar. Most cez ňu strážia jednotky KFOR. V srbskej časti mesta, kde sme boli ubytovaní, cítiť ťaživú atmosféru konfliktu. Mesto funguje akoby zo zotrvačnosti a vzdoru. Infraštruktúra mesta funguje

iba s ťažkosťami. Veľa áut jazdí bez štátnych poznávacích značiek. Na zákony sa zrejme nedá veľmi spoľahnúť. Mesto pripomína ťažko raneného, ktorý síce ešte žije, no jeho dni sú - ak sa mu nepomôže - už zrátané. Keď sme boli v Kosovskej Mitrovici, bol tam pokoj, ale pokoj ako pri umierajúcom. Z mesta sme si urobili krátky výlet priamo na Kosovo pole.

PAMÄTNÍK

Genia loci dnešného Kosova symbolizuje vysoký, ponurý pamätník pripomínajúci osudnú bitku v roku 1389. Dnes sa nachádza na albánskej strane hranice a musí byť strážený, aby ho albánske obyvateľstvo nepoškodilo. Po zadie mu robia minarety, podobné vojске pripravenejmu na pochod na sever. Americkú vojenskú základňu Bondsteel - najväčšiu v Európe od pamätníka nevidno, ale siločiar, ktoré z nej vychádzajú, predsa len cítiť. Na pomníku je zvláštny text. Väčšina pomníkov na bojiskách oslovuje a oslavuje padlých hrdinov. Rezonuje na nich prastarý vzor.

Na pomníku v Termopylskom priesmyku, kde roku 480 pred Kristom v boji proti Peržanom hrdinsky padli grécki vojaci, sú napísané nasledovné slová: „Cudzinec, zvestuj Lacedemončanom, že my tu mŕtvi ležíme, ako zákony kázali nám“. Z pamätníka na Kosovom poli sa ozýva čosi iné. Spomienka obracia našu pozornosť iným smerom. Pripomína tých, ktorí v osudnom roku 1389 na Kosovom poli neboli, hoci zákony tak kázali im. Kde si vtedy boli?! Takáto vyčítavá otázka, podobná takmer kliatbe, zaznieva z ponurého pomníka do ďalekého ďaleka.

Väčšina pomníkov sa obracia na mŕtvych gestom pokoja. Odpočívajte v pokoji! Z kosovského pomníka počuť čosi iné. Nemôžete odpočívvať v pokoji, pretože ste neboli tam, kde zákony kázali vám. Kosovský pamätník zvoláva mŕtvych pred súd, pred tribunál (nie haagsky, samozrejme).

Otázka „Kde si vtedy bol?!“ sa nesie ďaleko do priestoru i času. Roku 1526 ju počuť pri Moháči. Adresovaná je Jánovi Zápoľskému. Počas dvestoročnej okupácie Uhorska Osmanmi je adresovaná každému spojencovi Porty (Boczkay, Bethlen, Rákoci a ďalší.). Roku 1683 sa rozlieha pod Viedňou. Oslovuje spojenca Kara Mustafu, Imricha Thokolyho pod Bratislavou. Na pamätníčku na bratislavskom Kamziku, neďaleko cvičnej lyžiarskej lúky, v krátkej modlitbe vyjadrili obyvatelia obľahnutého mesta hrôzu týchto dní.

Otázka a výčitka z kosovského pamätníka oslovuje aj živých. Neprijemne sa dotkla aj nás, keď sme videli rozbombardovaný most nad Dunajom a ruiny budov v centre Belehradu. Lietadlá s bombami, ktoré toto spôsobili, leteli, lebo . mohli letieť- ponad Slovensko. Kde sme vtedy boli? Kde vtedy boli čelní predstavitelia Slovenskej republiky? Lútosť nad touto skutočnosťou vyjadril predseda Slovensko-ruskej spoločnosti Ján Čarnogurský počas našej návštevy v sídle Srbskej vlády v Belehrade. V iných súvislostiach sme si však túto znepokojujúcu otázku mohli položiť s čistým svedomím. Keď sa rozhodovalo o samostatnosti Kosova, boli sme, náš národ, náš štát, tam, kde zákony kázali nám. Slovenská republika je jedným z mála štátov, ktorý neuznal, nemohol uznať samostatnosť Kosova.

Táto skutočnosť nám otvárala všetky dvere v Srbsku. Slovanská srdečnosť nás všade sprevádzala.

Tým však odkaz pamätníka, jeho naliehavá otázka neutícha. Na mnohých miestach je veľmi aktuálna...

Autor eseje v zostave Slovákov putujúcich pod vedením Jána Čarnogurského od Kosova po Modravú horu, pred jedným zo súčasných chrámov v Kosovskej Mitrovici

(Dokončenie na nasledujúcej strane)

MODRAVÁ HORA

Na ceste domov sme opäť prešli Veľkou dunajskou nížinou a potom sme vystúpili na Modravú horu, najvyšší vrch Matry a celej Maďarskej republiky (Maďarsko ešte je republika). Zaujímavá a zmysluplná lokalita. Vrch na hranici. Matra je spolu s Tatrou a Fatrou jedným z vrchov trojvršia na slovenskom štátnom znaku, ale dnes je súčasťou Maďarska. Z Modravej hory sa preto treba dívať súčasne oboma smermi, na juh i na sever. V tomto zdvojenom pohľade je zmysel tejto hory.

Na južnom úpätí Modravej hory sa rozkladá rozľahlá Veľká dunajská nížina. Na obzore nevidieť, ale zreteľne cítiť Srbsko, Kosovo a Metohiju, svet južných Slovanov, celú pravoslávnu civilizáciu. Po skúsenosti z Kosova sa nám táto panoráma naplnila novým zmyslom. V Srbsku sme mali možnosť jasne spoznať štruktúru a dynamiku dotyku civilizácií tak, ako sa odohráva v aktuálnej podobe, rešpektujúc pritom historickú pamäť starej zlomovej línie medzi pravoslávnu a západnou civilizáciou. Civilizačné otrasy vychádzajúce zo „srdca vulkánu“ na juhu tejto línie sú pre nás od nepamäti aktuálne, kľúčové. Nova et vetera.

Návšteva v Srbsku a Kosove nás presvedčila, že sociálne inžinierstvo je možné aj dnes. Obyvateľstvo je možné vysídliť, územie etnicky vyčistiť, historickú pamäť národa a krajiny možno zmazať, prepísať, hranice možno posunúť a vyhlásiť samostatnosť takto vyfabrikovaného štátu. Možno to urobiť vojenskou a mediálnou silou za širokej medzinárodnej podpory. Možno to urobiť v atmosfére demokracie a humánnosti, urobiť to tak, že všetko je „OK“ a „in“, že etnická čistka je krokom k multietnicite a multikultúrnosti.

Dnešné Kosovo sa ľahko stane precedensom pre vývoj v rôznych častiach Zeme, v rôznom historickom a geografickom kontexte. Tento precedens sa však najrýchlejšie bude šíriť pozdĺž zlomovej línie, na ktorej vznikol, v smere starých siločiar. Tak ako sa udalosti na Kosovom poli roku 1389 veľmi rýchlo dotkli aj Slovenska, zásadným spôsobom ovplyvniac jeho dejiny bezmála na 200 rokov, tak nás môžu - ako precedens - ovplyvniť aj udalosti v dnešnom Kosove. Dnes

však všetko prebieha podstatne rýchlejšie. Môžeme však o tomto všetko hovoriť jednoducho a pokojne v budúcom čase? Hovoriť ako o niečom, čo sa ešte len možno môže stať? Historický čas však nemá takúto prostú štruktúru gramatického času. Aj v tomto prípade sa udalosti dejú podľa schémy „už, ale ešte nie“. Je to proces, ktorý sa už rozbehol, ale ešte sa nezavšil. Semeno je už zasiate, ale plody ešte nie sú. Stačí však už len mediálne zalievať, politicky okopávať a čakať.

Civilizačné otrasy z Kosova sa rýchlo šíria na sever, k nám. Fázový posun je nevelký, meškanie malé. Ako prvé sa do pohybu dávajú symboly. Od pamätníka na Kosovom poli bolo dobre vidno mešity. Natlačené až na hranicu. Sotva prejav viery. Skôr manifestácia moci a vôle ísť ďalej. Podobný pohyb symbolov sa už deje na našich južných hraniciach. Nielen turuly, ale aj pamätníky udalostí a osobností, ktoré vytvárali maďarskú históriu a identitu v tej podobe, v akej bola vyjadrená a manifestovaná v milenárnych slávnostiach na prelome 19. a 20. storočia a ktorá pre Slovákov znamenala bezprostrednú, takmer zavŕšenú existenčnú hrozbu. Tieto symboly sa nezastavili na našich hraniciach, ale už prenikli ďaleko za ne, až do nášho hlavného mesta. Prenikli až na ľavý breh Dunaja a ich tlak cítiť až na Bratislavskom hrade. Bratislavský Modrý kostol vystavaný v atmosfére milenárnych osláv „zaujatia vlasti“ sa stal symbolom Slovenska. Jeho model vo funkcii slovenského symbolu stojí v bruselskom parku Mini-Európa. Do bruselského parku ho uviedol vtedajší slovenský eurokomisár Ján Figel so slovami: „Výber bratislavského Modrého kostolíka do pestrej kompozície bruselského parku Mini-Európa vnímate ako jeden z výstižných symbolov prínosu Slovenska pre spoločnú Európu...“ Vedel, alebo nevedel čo robí, keď do bruselského parku uvádzal symbol našej národnej poroby a bývalej maďarskej hegemonie?

Po úspechu s Modrým kostolom pohyb symbolov pokračuje. Vodu čerá Bratislavský skrásľujúci spolok. Keby sme sa spýtali zakladateľa tohto spolku Henriho Justího, kde bol roku 1848, musel by povedať, že ako veliteľ bratislavskej košútovskej gardy bo-

joval pri Senici proti hurbanovským povstaleckým vojskám. Presne v duchu tejto tradície dnešný Bratislavský skrásľujúci spolok rozpútal boj na bratislavskom nábřeží. Silou-mocou - prekvapivo veľkou silou a mocou - chce na bratislavskom nábřeží, najradšej na mieste dnešnej sochy Ludovíta Štúra, postaviť cudzí symbol. Repliku jazdeckej sochy Márie Terézie od Jána Fadrusa. O sochu Márie Terézie tu však nejde. Aspoň nie v prvom rade. Fadrusov pomník bol odhalený po rakúsko-uhorskom vyrovnaní roku 1897 v rámci bombastických milinárnych osláv zaujatia vlasti. V ich rámci sa celá krajina zaplána podivným panteónom rôznych turulov a Atilov, ktorý jasne ukazoval, akým smerom sa dejiny majú uberať a aký osud čaká Slovákov. V tomto kontexte významovým ťažiskom súsošia nie je postava cisárovnej, ale postavy dvoch rozkokošených husárov. Zmysel a odkaz súsošia je zakódovaný nielen v čase jeho vzniku, ale aj v čase jeho zániku. Súsošie bolo zničené v roku 1921. Bola to reakcia na politické napätie, ktoré vyvolal anachronický pokus Karola Habsburgského vrátiť sa na uhorský trón. Dnes sa má replika sochy vrátiť na pôvodné miesto a svojim symbolickým významom oživiť nám nielen cudzie, ale priam nepriateľské spomienky na budúcnosť?!

Má socha Márie Terézie stáť v Bratislave? Rozhodne áno, pretože cisárovná sa jednoznačne zaslúžila o nebyvalý rozvoj mesta (Bratislava Mateja Bela, Obzor 1984). Postava panovníčky by sa však mala ocitnúť v inej, lepšej spoločnosti. Napríklad v spoločnosti Mateja Bela a Adama Kolára. Tým by bol vhodne vyjadrený vzťah Slovákov a Bratislavy k Márii Terézii.

Konflikt symbolov má aj inú stránku. Koľko problémov a nechutností sa odohralo okolo súsošia sv. Cyrila a Metoda v Komárne a koľko okolo sochy kráľa Svätopluka na Bratislavskom hrade?! Na ktorej strane zrážky stáli zástupcovia mnohých našich „slovenských“ vysokých, vyšších a aj najvyšších inštitúcií? Kde vtedy boli? Posolstvo pamätníka na Kosovom poli naberá u nás každým dňom na aktuálnosti.

Dnes nie je vôbec ťažké dostať sa k mape Uhorska spreď 1. svetovej vojny. Nie je to historická mapa, ale v prvom rade projekt, stratégia, Predáva sa ako živá spomienka na budúcnosť, v ktorej sotva bude pre Slovensko a Slovákov miesto, tak ako ho nebolo za onoho času v starej monarchii. Svet včerajška sa má vrátiť. Ešte tu nie je, ale už začal prichádzať.

Nie je to len pohyb symbolov, ale aj pohyb ľudí, presnejšie ich mien. Podobný efekt ako vysoký populačný prírastok Albáncov má aj dvojité občianstvo. Populačná sterilita sa dá vykompenzovať administratívne. Stačí premenovať. Nomen is omen. Už rozbehnuté, ale ešte nezavŕšené sú aj iné veľmi vážne procesy. Jasne to povedal v Pravde (1. 8. 2011) Štefan Markuš, veľvyslanec Slovenskej republiky v Maďarsku v rokoch 1998-2002. Z jeho článku „Stroj času“ vyberáme. Maďarský prezident Pál Schmitt komentoval novú maďarskú ústavu takto: „Táto Veľkonočná ústava je iba preddavkom ku vzkrieseniu Maďarska“. Republiku má nová ústava zmeniť na Maďarsko-Uhorsko. Nepochybujú sa tým potrianonské hranice? Štátny tajomník ministerstva zahraničných vecí povedal: „Maďarský štát je jediným štátom na svete, ktorý susedí sám so sebou“. Nová ústava dáva najavo, že maďarský štát od roku 1918 nie je totožný s maďarským národom. Keď ústava nadobudne platnosť, každý Maďar sa stáva súčasťou maďarského národa, takže Maďarsko môže expandovať ašade tam, kde žijú Maďari. Sedemhradskí Maďari pripravujú európske referendum o autonómii Sikulskej krajiny. Referendum a zmenu právneho usporiadania regiónu umožňuje Lisabonská zmluva. Jeho výsledok Európska únia zaradí do svojej agendy, ak sa zaň v siedmich členských štátoch vysloví pozitívne prajnajmenšom jeden milión Európanov. Podpisy sa začali zbierať. Toľko z článku Štefana Markuša.

Uvedomujeme si, o čo tu vôbec ide? Z Modravej hory sa treba zahľadiť aj severným smerom, smerom domov, na Slovensko.

DOMA

V zložitých kráčkoch zrážok civilizácií, na nepokojnej severojužnej zlo-

movej línií medzi západnou a pravoslávnu civilizáciou, sa javí ako miesto, kde dotyk civilizácií má podobu mosta, nie konfliktu medzi týmito civilizáciami. Most je našim geniom loci, formou nášho národného bytia. Raz poškodzovaný, inokedy obnovovaný, ale vydržal. Nepodľahol nezvratnému a beztvaremu prúdu času, naopak, vtlačil tomuto času štruktúru a zmysel. Zmysel národného bytia, v ktorom sa zakotvenie v západnej civilizácii spája so slovan-skou vzájomnosťou.

Tento obraz má však i druhú, akoby odvrátenú tvár. Medzi Slovenskom a generáciami Slovákov, ktorí dnes na Slovensku žijú, je akýsi hiat. Dnešná populácia Slovákov je z veľkej časti svojej krajine akoby odcudzená. Sú neverní svojej, ale verní akejsi cudzej vlasti. Štylizujú sa do podoby čistých západných Európanov. Je to slovenský či slovanský rozmer bytia, čo im tak prekáža, proti čomu stoja na opačnej strane civilizačného dotyku a proti čomu tak vehementne bojujú. Preto sa Slovensko, „táto krajina“, bezhlavo - vrátane pôdy - rozpredáva. Preto naše-nenaše školy nevychovejú k láske k rodnej zemi, jazyku a dedičstvu otcov. Preto takmer dvadsať rokov po vyhlásení slovenskej štátnosti nemáme žiadnu slovenskú univerzitu, slovenskú v plnom význame tohto slova, tak ako to povedal Milan Ďurica v Literárnom týždenníku (5. 10. 2011). Preto sa rôzne turuly a ich príbuzní spokojne motajú po našej krajine. Preto sa naša vláda a rezort zahraničných vecí tak bezprizorne stavajú k udalostiam u južného suseda. Ak ich aj dačo aj preberie z ťapákovskej letargie, tak spontánne zaujmú opačné garde, obranný postoj voči svojim. Vzhľadom na otrasy, ktoré sa na sever šíria z Kosova, môže to byť zničujúca stratégia.

Preto sa môže stať, že raz sa tejto podivnej populácii Slovákov, predovšetkým však ich politickým reprezentantom, postaví pomník podobný tomu kosovskému. Pomník s neprijemnou otázkou: „Kde ste vtedy boli? Boli ste tam, kde zákony kázali vám?“

JÁN URBÁNEK

Snímky: Vladimír Mikunda

Kultúra priniesla celý rad článkov o histórii slovensko - poľských vzťahov, ktoré nie vždy boli presvetlené žiariacim slnkom vzájomného pochopenia a chápania sa. Jedným z tých Poliakov, ktorí prešli cestou sebaopoznávania a rešpektovania susedných národov, rešpektovania ich túžob a snažení (predovšetkým Slovákov, Čechov a Ukrajincov) bol aj Feliks Gwizdz, neprávom zabúdaný, hoci aj on sa musel vyrovnávať s bolesťami udalostí najmä po 1. sv. vojne, po vzniku 1. Slovenskej republiky ale aj po skončení vojnového besnenia r. 1945.

Tento publicista, prozaik a básnik sa narodil 12.01.1885 v goralskej rodine - v obci Odrowaź Podhalański. Na svet prišiel v čase, keď jeho predchodcovia A. Giller, H. Müller, Grzegorzewski, L. Szukiewicz, A. Sygietyński, najmä však Roman Zawiliński prejavovali zvýšený záujem Poliakov o Slovanov v Uhorsku, predovšetkým o životný údel Sovákov.

Tatranský goral po ukončení štvrtej triedy gymnázia v Krakove išiel študovať na Univerzitu v Lvove. Už ako mladík prejavil svoje literárne ambície a začal uverejňovať svoje prvotiny (poézia, próza, recenzie) vo Lvovskom Tygodniku. Ako pravý goral sa aktívne zúčastňoval na práci Podhalańských zjazdov, stal sa jedným zo zakladateľov novín Gazeta Podhalańska v Novom Targu roku 1912.

Už v roku 1914 vstúpil do Legiónov J.

Feliks Gwizdz a Slováci

Pilsudského ako príslušníka 4. pluku pechoty a vojnu ukončil v hodnosti poručíka. V r. 1918 vstúpil do Vojska poľského a až do r. 1920 pracoval v plebiscitovej komisií pre Spiš a Oravu. V r. 1921 opustil armádu v hodnosti kapitána a začal pracovať ako redaktor, venoval sa literatúre aj ako prekladateľ zo slovenčiny a češtiny. V rokoch 1928 až 1935 bol poslancom Sejmu a od r. 1935 do r. 1939 senátorom vládneho bloku za Podhalie - za okresy Wadowice - Nowy Targ. Mal i ďalšie funkcie v rôznych spolkoch, no v r. 1936 založil Spolok priateľov Slovákov Ludovíta Štúra (neskôr premenovaného na Spolok spolupráce Poľsko - Slovenskej).

Mnichovský diktát, rozdelenie Česko - Slovenska, vstup slovenských vojakov na poľské územie Oravy a Spiša postavili Gwizdza pred takmer neriešiteľnú úlohu - prehodnotiť svoj vzťah k Slovensku a ku Slovákom - a či nie? Zachoval si však svoju goralskú hlavu a vrúne srdce. V r. 1939 v novembri sa mal stať politickým komisárom pri novo sa tvoriacom Legióne Česko - Slovenskom, no obsadenie Poľska fašistami skrížilo jeho plány. Ostal vo Varšave a zapojil sa do konšpiračnej činnosti v radoch Armii Krajowej pod pseudonymom

Kapitán Sadyba. Kto už tam vie, či vo Varšavskom povstaní sa nestretol s bojovníkmi por. Stanka. Miroslav Iring i Adam Chalupiec mu určite neboli neznámi.

Po skončení vojnového ošiaľu sa usadil v Krakove, vrátil sa k literárnej práci, pôsobil v krakovskom rozhlasu, kde sa venoval predovšetkým goralskej problematike.

Feliks Gwizdz mal čulé styky so Slovenskom už po 1. sv. vojne, stretával sa s Jánom Smrekom, bol v písomnom styku s Maticou slovenskou. V r. 1925 preložili Matku od J. G. Tajovského, venoval sa dielu J. Bottu, Grebáča - Orlova, A. Žarnova, Nižnánskeho a ďalších slovenských autorov, preložil Cestu zarúbanú od J. Kráľa.

Láska k Orave a Spišu stala sa mu mostom pre lásku k Slovákom - bolo už dávnejšie uvádzané v slovenskej tlači. Nemohol on - goral - nepoznať dielo Hviezdoslava, veď preložil jeho Bútoru a Čútoru. Zawiliński mu bol vzorom k hľadaniu tatranských chodníčkov a prti na slovenskú stranu.

Zaviliński a Gwizdz by nemali byť na Slovensku zabudnutí a ani ohrdnutí. Boli deťmi svojej doby, ktorá nebola jednoduchá a ľahká. Keď Gwizdzovi v r. 1921 v júni vyšla vo Varšave útla knižôčka poézie, ktorú si

sám nazval príznačne KOŚBA, stala sa pre jej myšlienky gorala blízkou a ľúbou aj slovenským poetom. Jeden výtlačok poslal aj do Maticy, komu inému ako Dr. Št. Krčmérymu s týmto venovaním:

Wielce Szanownomu Panu dr. St. Krčmérymu w szerdycznym zapomienku Feliks Gwizdz.

Aj po rokoch verše tohoto gorala sú ako vôňa tatranských lesov, spev vtákov, zurkot bystrín ale aj šťastia a pokory básnika - podhalańského rodolúba, hrdého gorala, pokorne stojaceho pred majestátnom Tatier, obdivujúcu prácu roľníka, tešiac sa z každej chvíle strávenej na rodnej podstati. Ej, ale nám chýbajú verše tohoto typu, skúsme to predložiť našej mládeži.

Sám autor v úvodnej časti tejto šestdesiatosemstranovej knižôčky, v kratučkom úvode uvádza, že jeho básne vznikli v rozličnom čase.

Sú písané v okamihoch šťastia, ktoré autor prežíval od r. 1914, v časoch krutých a bolestných. Pomocou nich vychutnával chvíle rozkoše doma, u rodného otca. Sú to verše rozkoše ich tvorcu.

Feliks Gwizdz zomrel dňa 27. mája 1952. Uplynie už 60 rokov od jeho úmrtia, pochovali ho vo Varšave.

Dúfam, že gorali na Slovensku, Poliáci v Martine si spomenú na túto osobnosť, ktorá v protirečivosti doby patrí do dejín nielen poľskej a nielen regionálnej podhalańskej literatúry.

ADOLF KOBELA

Dvakrát Jurinova jeseň

I tohtoročná jeseň ponúka možnosť v priestore kultúrnych podujatí prezentovať umenie, ktorého základnými atribútmi sú spirituálno-kresťanské hodnoty, stojace na piedestály krásy, dobra a pravdy, odvodených od živého kráľovstva Slova, ktoré sa stalo telom.

Už 7. ročník kysuckého festivalu duchovnej tvorby, nesúci a garantovaný menom výnimočného prozaika slovenskej katolíckej moderny Pavla Hrtusa Jurinu, rodáka z Klokočova, predstavil slovenskej kultúrnej verejnosti tvorbu autorov, ktorí posmelení i vierou v zjavené pravdy z Knihy kníh, kde sa prapříbeh či praudalosť, na základe ktorej sa každý jednotlivý život a umenie stáva naozaj historickým, stáva sa udalosťou, prenáša i do súčasnej podoby výtvarného, rezbárskeho, hudobného či literárneho artefaktu.

Od 17. do 25. októbra 2011 sme mohli na Kysuciach opäť pocítiť atmosféru duchovnej tvorby v podobe prezentácií, výstav, prednášok i besied, taktiež stretnúť sa s významnými umelcami či osobnosťami, ktoré sa venujú duchovno-kresťanskému umeniu. Dôkazom toho sú napríklad prednášky a besedy na tému Navštívila nás báseň, kde bola na Základných školách v Čadci či Staškove prezentovaná detská tvorba básnika Teodora Križku a spisovateľa i prekladateľa Petra Kubicu, následne prezentácia súčasnej náboženskej hudby a spevu na Obchodnej akadémii v Čadci či prednáška spojená s besedou na tému Kysucká literatúra s gymnazistami v Čadci. Kysucký festival duchovnej tvorby sprístupnil i poznatky o náboženských dejinách daného regiónu, ponúkol nevšedný zážitok z čítania Knihy kníh osobnosťou mesta Kysucké Nové Mesto a tiež prednáška s besedou na tému Spolok sv. Vojtecha a významní Kysučania sa konala v Zariadení pre seniorov a DSS PARK i DSS Žarec v Čadci. Nechýbal ani výklad etnografky Márie Húšťavovej o kresťanskom ľudovom umení na Kysuciach či beseda (Literárna kaviareň) v Dome kultúry v Čadci o vedeckej práci Pavla Holeštiaka, ktorý v roku 2008 publikoval monografiu s názvom Exulant, ktorý neodišiel, pojednávajúcu o živote a tvorbe Pavla Hrtusa Jurinu.

Posledné dva dni v pracovnom týždni (štvrtok a piatok) už tradične patria hosťom z celého Slovenska, ktorí sú pozvaní na Literárny večer pod lampou do mesta Čadca, kde sa už po siedmykrát uskutočnilo slávnostné vyhodnotenie celoslovenskej literárnej súťaže duchovnej tvorby, konkrétne poézie a prózy, spojenej s prezentáciou literárnych prác. Už tradične nechýbala dobrá atmosféra, ambiciózní a umelecky zdatní súťažiaci, príjemný moderátorský prejav pani Hildy Michalíkovej a prednes herca Jozefa Šimonoviča, pričom obaja aktéri predvedli svoje recitačné kvality i v Kostole sv. Ondreja v Krásne nad Kysucou, kde sa po svätej omši uskutočnilo hudobno-poetické pásmo s názvom Mne zostal kríž... Spomínaní recitátori predniesli výber z poézie básnika Teodora Križku a poetky Kataríny Džunkovej. O hudobnú zložku sa postaral spevácky zbor MAKABI, pôsobiaci pri Kostole sv. Ondreja. Na Literárnom večeri pod lampou udelila literárna porota (v zložení predseda Teodor Križka, členovia Katarína Džunková a Ján Gallik), okrem čestných uznaní, druhého či tretieho miesta, víťazní titul v kategórii próza Jozefovi Páleníkovi a v kategórii poézie Gabriele Grznárovej a Pavlovi Korbovi. Koniec pracovného týždňa sa niesol opäť v znamení prednášok a besied

(na Gymnázium Jozefa Miloslava Hurbana v Čadci sa študentom predstavil literárny vedec Ján Gallik z UKF Nitra a poetka Katarína Džunková s témou Slovenská katolícka moderna a jej súčasný pokračovateľia), následne účastníci festivalu mohli vzdať v rámci pietnej spomienky hold nestorovi podujatia Pavlovi Hrtusovi Jurinovi, taktiež pozrieť si vystúpenie detí zo Základnej školy v Klokočove spojené so slávnostným uvedením kalendára na rok 2012 od autorov Vladimíra Pavlíka (textová časť) a Štefana Čechoťku (výtvarná časť) s názvom Meditácie v kysuckej prírode. Nuž a zlatým klincom programu bolo predstavenie novej básnickej zbierky Teodora Križku s názvom Rosa z pavučín v obci Staškov, ktorá je rodnou

obcou Jozefa Kronera a jeho sestry Zuzany Vaňousovej, ilustrátorky dvoch básnických zbierok Teodora Križku (spomínanej Rosy z pavučín a zbierky veršov pre deti Kresbička drobná navždy visí v ráme).

Opätovne teda treba poďakovať hlavným organizátorom kysuckého festivalu duchovnej tvorby Žilinskému samosprávnemu kraju, Kysuckej knižnici v Čadci a najmä jej obetavým pracovníčkam, osobitne pani riaditeľke Janke Mudrikovej a Darine Bajárovej, starostom obcí Klokočov a Staškov, ďalším spoluorganizátorom a mediálnym partnerom, ktorí nezabúdajú na fakt, že kresťanstvo je podstatou kultúry a kultúra je tak výrazom náboženstva.

JÁN GALLIK

Sestra M. Bonaventúra Šmidová, OSF, recituje svoje súťažné práce

Už sedem rokov je Kultúra mediálny partner Jurinovej jesene. V prítomnosti riaditeľky Kysuckej knižnice Janky Mudrikovej odovzdáva básnik Teodor Križka čestné uznanie Pavlovi Ondrikovi z Kluknavy. Vpravo Ľuboš Stríž, starosta Klokočova

O sedmičke sa zvykne vravieť ako o šťastnom čísle, no čo sa týka autorskej literárnej súťaže duchovnej tvorby „Jurinova jeseň“, pre jej kysuckých organizátorov je azda šťastné aj každé predchádzajúce číslo. Autori, ktorí zažili atmosféru ktoréhokoľvek ročníka, sa vždy tešili na nasledujúci a nádejali sa, že budú medzi pozvanými šťastlivcami.

Pre rekonštrukciu Kysuckej knižnice sa vyhodnotenie súťaže uskutočnilo v Dome kultúry. Na úvod o diele a živote Pavla Hrtusa Jurinu, kysuckého rodáka a austrálskeho exulanta, zasvätené rozprával Pavol Holeštiak, autor monografie o tomto originálnom a roduvernom spisovateľovi. Doplnili ho aj predseda poroty básnik a šéfredaktor Kultúry Teodor Križka, ktorého kontrovali ďalší dvaja porotcovia - mladý literárny vedec Ján Gallik a poetka, laureátka mnohých literárnych súťaží, okrem iného aj Jurinovej jesene, Katarína Džunková.

Nasledujúce dejstvo prvého z nosnej dvojice dní tohtoročnej Jurinovej jesene, vyhradených pre vyhodnotenie literárnej súťaže, sa uskutočnilo v kostole sv. Ondreja v Krásne nad Kysucou a jeho obsahom bola sv. omša a po záverečnom požehnaní prednes veršov Teodora Križku a Kataríny Džunkovej v interpretácii Hildy Michalíkovej a Jozefa Šimonoviča, popretkávaný rovnako obsažne ladenými piesňami v podaní miestneho 16-členného mládežníckeho speváckeho zboru.

Keď sa na Kysucké vŕšky uvelebil podvečer, účastníci Jurinovej jesene si vypočuli hodnotenie svojich prác z úst predsedu poroty, ktoré vyvrcholilo vyhlásením výsledkov a odmeňovanie najlepších. Bodku za príjemným dňom dal „Večer pod lampou“. Skúsená recitátorka, režisérka a dramaturgička Hilda Michalíková pozývala do horúceho kresla jednotlivých autorov a viedla s nimi dialóg. Jednotlivé dialógy podfarbovala hra na harfe a ukončila ich ukážka tvorby „spovedaného“ autora, ktorú interpretoval buď sám, alebo herec Jozef Šimonovič.

Druhý deň sa hosťom venovali najmä nemenej vďační organizátori z Klokočova, rodiska spisovateľa Pavla Hrtusa Jurinu. Miestna spevácka skupina s heligonistami, starosta obce Ľuboš Stríž či žiaci miestnej základnej školy v hudobno-dramatickom pásme -

ti všetci svojimi vystúpeniami pozdravili hostí. Súčasťou tohto bloku Jurinovej jesene bol „medový“ krst stolového kalendára „Meditácie v prírode“ ilustrátora Štefana Čechoťku a spisovateľa Vladimíra Pavlíka.

Šťastnú cestu v labyrinte čitateľov zaželeli účastníci Jurinovej jesene aj ďalšej knihy, ktorej vidiekom voňajúca prezentácia sa uskutočnila v priestoroch staškovského obecného úradu, a to básnickej zbierke Teodora Križku „Rosa z pavučín“, ktorú prírodnými motívmi pôsobivo ilustrovala Zuzana Vaňousová, sestra zosnulého herca Jozefa Kronera. Táto rodáčka zo Staškova je známa najmä maľbami na sklo. Napriek svojmu veku, v ktorom majster čas dokončieva deviaty krížik, zaujala umelkyňa bodrou a sviežou myslou, ale i prisľubom, že v tvorbe ešte nepovedala posledné slovo a ak Teodor Križka ešte bude súhlasiť, s vďakou prijme výzvu na ich ilustrovanie.

Záverečné stisky rúk, slová vďaky i pozitívne želania dávali tušiť, že Jurinova jeseň 2012 sa končí, avšak väčšina z prítomných bola presvedčená, že o rok sa stretneme v tomto rázovitom kopcovitom kraji opäť. Radi prideme, ak nás pozvú. V náručí kysuckej prírody sa nám páči čoraz viac. Ako by aj nie, keď čadčianski organizátori či skôr organizátorky z Kysuckej knižnice v Čadci, vedené riaditeľkou Jankou Mudrikovou, sa priam rozdáujú, Klokočovčania nemenej a celé podujatie zastrešuje Žilinský samosprávny kraj s vplyvným slovom Pavla Holeštiaka.

Jurinova jeseň je jednou z brán do literárneho virvaru, kde je možnosť prezentovať talent a schopnosť narábať so slovom, je bránou do nádvorí, kde slovo má vážnosť a úctu. Len ju netreba pribuchnúť, lebo okľuka návratu býva spravidla prídlhá. Horšie je však, že na podujatiach, akými sú literárne súťaže, sa spoločenský záujem o mnohých zjavne súcich autorov končí. Dôvod je prozaický: nedostatok finančných prostriedkov na knižné vydanie.

Preto je dobré, že literárnu súťaž Jurinova jeseň tiež pravidelne dopĺňa zborník úspešných prác. Organizátori tohto roku pripravili viacero sprievodných literárnych a kultúrnych podujatí a prenikli nimi aj medzi žiakov a študentov čadčianskych škôl. Tam, kde by sa mala začať formovať láska ku slovu, k slovenčine, k literatúre.

Vďaka Vám, Kysučania!

JOZEF PÁLENÍK

(Autor je víťaz v kategórii próza)

Duša svätého hudobníka

(Dokončenie zo 4. strany)

A teda, vidíme tu drastickú zmenu životného štýlu, pre Lisztu možno plne očakávanú. V prvom rade ide o vzdanie sa sveta a svetáctva, a prijatie absolútnej izolácie v ústraní v záujme hľadania rozmeru vyššieho duchovného vzletu. Liszt si zvolil kláštory ako miesta, kde býva v Ríme. Tam sa striedmo stravuje, ráno vždy ide každý deň na svätú omšu, kdekoľvek sa nachádza, modlí sa ranné chvály, večery, i kompletórium.

Lisztovo rozhodnutie vstúpiť do spoločenstva Cirkvi prijatím nižších svätení je aspoň čiastočným naplnením jeho túžby po kňazstve, ktorú mal v sebe vždy živú.

Toto gesto, bolo jednoduché a s čistými úmyslom. „Urobil som to, lebo to bola hlboká túžba môjho srdca, ktorá chcela, aby som slúžil Cirkvi“ - napísal sám Liszt. Je treba vidieť, že tu mu išlo o skutok samotný, a nie iba o dôsledok zmeny jeho života (povedali by sme jeho slovami, ktoré napísal Hansovi von Bülow, hoci to vyvolalo údiv a nepochopenie).

Liszt sa veľmi dobre cítil oblečený v habite - citujem jeho slová - „som úplne v pohode a šťastný, lebo mi to bolo dopriate“. Mníšsky habit bol hodný úcty ako znak jeho veľkej lásky k Cirkvi a tiež vyjadrením rozhodnutia, že nehodlá postupovať v nejakej cirkevnej kariére. Tak mohol zostať „jednoduchým hudobníkom u rehoľníkov v službe Cirkvi bez akýchkoľvek ambícií po kariére.“

Ten, ktorého pápež blahoslavený Pius IX. láskavo nazýval „Môj drahý Palestrina“, počas mnohých rozhovorov s Lisztom o reforme posvätnéj hudby, ktorú si náš hudobník želal od svojich raných diel, sa síce nestal dirigentom Zboru Sixtínskej kaplnky, ale druhým Palestrinom, áno a bol to on, ktorý obnovil a oživil posvätnú hudbu ako svetlo majáka pre skladateľov druhej polovice devätnásteho storočia. V neprekonateľnej genialite svojho prorockého kompozičného štýlu ovplyvnil posvätnú hudbu v celom dvadsiatom storočí až po Messiaena a ďalších. A je dôležité si uvedomiť, že okrem najdôležitejších Lisztových skladieb duchovnej

hudby vynikajú ako ich doplnenie a základ, ako odovzdanie sa a vďačnosť, náboženské skladby skomponované pre klavír. Tieto mám v pláne všetky naštudovať, predviesť i vydať na kompaktných diskoch v sérii Boží klavír. Ide o miniatúrne majstrovské diela, ktoré často dosahujú ten istý vrchol ako Lisztove oratóriá, omše a žalmy, kde romantický zápal sa strieda s dôvernou úprimnou nevinnosťou a symbolickým spojením starodávnych foriem a odvážnych harmónií zvyrazňujú ešte viac kreatívne majstrovstvo Liszta a svätosť jeho duše.

Lisztova hudba bola taká anjelská, že pápež blahoslavený Pius IX. ju považoval za neporaziteľnú zbraň schopnú poraziť zlo, ktoré ohrozuje duše hriešnikov a zločincov. Pre mňa je Lisztova hudba osobitne vhodná a je v súlade s mojou túžbou modliť sa hudbou, je ideálnym prostriedkom pre muzikoterapiu duše, a je v stave pripravený „pokoj a dobro“ tým, ktorí hrajú, i tým, čo počujú. Hudobne predstavujú ozajstnú inováciu v histórii klavírnej hudby, čo možno považovať až za revolučný čin, ak si pomyslíme, že z nich vyvierajú čerstvá hudobná jednoduchosť ako čistá pramenitá voda z hudobného génia najväčšieho klaviristu všetkých čias. Franz Liszt svojim viac ako revolučným prínosom pozdvihol nielen techniku hry na klavír a umenie úprav k transcendentným výškam, ale do nadprirodzena pozdvihol aj svoju dušu.

Paralelne s tým, čo napísal Liszt o svojom živote, tieto „modlitby“ - klavírne skladby nie sú v protiklade s jeho najvirtuóznejšími skladbami, ale sa nimi obdivuhodne dopĺňajú v duchovnej dokonalosti, ktorá obdivuhodne ladí s túžbou dosiahnuť dokonalosť hry na klavír. Ide o spojenie dokonalosti a majstrovskej zručnosti, ktoré Liszt hľadal od svojej mladosti. Vo viacerých jeho náboženských skladbách to priam možno cítiť.

Je to najmä v týchto hudobných meditáciách, kde nachádzame ozajstnú dušu Franza Liszta, Liszta hudobníka a františkána, ktorý postupne prejavuje a odhaľuje svoju hĺbku. Robí to v pokore a bez akékoľvek povrchnéj koncertnej okázalosti, ktorú odmieta, lebo sa chce čím viac

priblížiť jednoduchosti svätého Františka z Assisi a jeho poslania.

V poslednom tvorivom Lisztovom období môžeme sledovať jeho úplné zrieknutie sa svetských vecí. (V tom čase Liszt už bol čestným kanonikom pri katedrále v Albáno.) Toto uponíženie sa je absolútne a vrcholí akoby v hudobnom sobáší medzi Lisztom a „Madonou Chudobou“ podľa františkánskej tradície. Ide tu ozaj o náročný výstup, ktorý ho privádza do najvyšších výšav ducha.

Do tohto obdobia patria náročnejšie duchovné skladby jeho posledných rokov, ktoré potvrdzujú veľkosť Franza Liszta nielen ako skladateľa, ale i veľkosť jeho duše. Sú to vrcholné diela Lisztovej chrámovej hudby.

O Krížovej ceste s istotou môžeme povedať, že je Lisztovým duchovným testamentom. Vývoje je tu evidentný už 20 rokov predtým. Liszt napísal svoj testament 14. septembra 1860, v deň, keď Cirkev slávi sviatok Povýšenia svätého kríža. Okrem iného tam stojí: „Titul tohto sviatku vyjadruje aj páliaci a tajomný pocit, ktorý som prežil ako posvätnú stigmú v celom mojom živote. Áno, ukrižovaný Pane Ježišu, bláznovstvo Povýšenia Svätého kríža, toto bolo mojim pravým povoláním.“ A dodáva: „Božské svetlo Kríža ma nikdy neopustilo. Často dokonca zaplavilo svojím jasom celú moju dušu. Vzdávam za to Bohu vďaka a zomriem dušou obrátenou ku krížu, znaku nášho vykúpenia a najvyššej blaženosti.“

Možno povedať, že ide o hudobnú fresku, veľkú a náročnú, nakoľko tento vrchol klavírnej náročnosti je kompozíciou, ktorej predvedenie je ambíciou aj tých najzručnejších Lisztových interpretov (jeden sa mi raz priznal, že jeho najvyššia ambícia je zakončiť svoju koncertnú kariéru práve Lisztovou Krížovou cestou pre klavír). Táto Krížová cesta je pre mňa dielo, s ktorým je nerozlučne spojená aj moja duša ako klaviristky a medzi moje početné vystúpenia rada spomínam na to v rímskom Koloseu, kde som mohla doprevádzať procesiu Krížovej cesty. Tak sa mi podarilo zrealizovať po prvýkrát v dejinách hudby výslovné želanie Franza Liszta, ako to napísal v úvode k tomuto dielu.

K napísaniu Krížovej cesty Liszt našiel inšpiráciu v modlitbe na kolenách práve v Koloseu, keď sa ľudia modlili a spievali, „Zdrav buď Kríž, ty nádej jediná!“ Je to práve Kristova Krížová cesta, ktorá naznačuje tvrdú a ťažkú cestu, a zároveň i najvyššiu blaženosť. Tak to bolo aj v živote Franza Liszta, veľkého a šľachetného človeka, ktorý musel prekonať mnohé bolesti a poníženia a preto jeho Krížová cesta je dielom, ktoré najlepšie zobrazuje jeho vyvolenú veľkú a vznešenú dušu.

Toto je dôvod prečo som sa rozhodla, a možno na prvý pohľad sa to môže zdať nevhodné, že v taký radostný deň ako sú narodeniny, budem hrať Lisztovu Krížovú cestu. No je tu aj iný motív, ktorý ma k tomu vedie. Dnes je to po prvýkrát, keď Cirkev slávi spomienku blahoslaveného pápeža Jána Pavla II., ktorý nás počas svojho pontifikátu, ktorý bol ozajstnou Krížovou cestou, naučil svätosti bolesti. A Franz Liszt vzal a objal s láskou svoj kríž, aby nasledoval Krista, aby stvárnený Božím plánom bol očistený od bolesti, zriekol sa samého seba a úplne sa odovzdal do Božej vôle a taktó znásobil svoj talent, ktorý dostal od Boha. Slúžil mu vo svätej františkánskej trpezlivosti, láske a poníženosti, s akou znášal nepochopenia, utrpenia, biedy a intrigy. S nezištnou veľkodušnosťou sa angažoval a pomáhal svojim kolegom, no často za to dostal iba nevdak a zneužitie jeho diel. No Liszt vo svojej poníženosti napriek tomu ostáva veľkým a učí nás, ako môžeme tým, že sa dokážeme obetovať, odpustiť a trpieť, nájsť svoju plnú realizáciu. Iba tak môžeme zažiaríť v sláve ozajstnej slávy a veľkosti, veľkosti a dokonalosti svätosti. Stať sa pravým a ozajstným nástrojom pokoja a svedkom jednoduchej modlitby sv. Františka z Assisi, Lisztovho nebeského patróna. Spolu so svätým Františkom z Paoly Liszt odpovedal z neochvejnou františkánskou radosťou tým, ktorí sa ho pýtali, prečo bol tak jednoznačne rozhodnutý, že „ten, kto chce vytrvať, musí dokázať vydržať“ a vždy dodal: „Ja môžem počkať.“

A teda, my dnes s absolútnou istotou môžeme povedať, že Franz Liszt, ktorého nám nebo darovalo pred 200 rokmi, počkal a že jeho génus žiari v očistenom pohľade vďaka plnému pochopeniu jeho duše, ktorá sa raduje v Raji. On sám, inšpirovaný Duchom, o tom povedal: „Počas niekoľkých rokov mojej mladosti som neprestal snívať, ako by som povedal, že som v Kráľovstve svätých.“

Nič sa mi nezдалo jasnejšie nad nebo, nič pravdivejšie. Nijaký prameň radosti nie je väčší, ako dobro a milosrdenstvo Boha. Nič a nikto nedokáže spochybniť moju vieru v nesmrteľnosť a v spásu duše, ktorú cítim pri mojich modlitbách. Všetky búrky prešli, dobré semeno vo mne vzkĺčilo prv, ako som spoznal všetky náboženské pravdy. Keď teraz čítam životopisy svätých, mám dojem, že po dlhom putovaní idem na stretnutie so starými váženými priateľmi, ktorých už nikdy neopustím.“

V toto dúfam aj ja, a vyslovujem želanie, aby Hymnus pre pápeža, ktorý Liszt skomponoval v tom istom čase ako Slavmo Slavno Slaveni, raz zaznel ako oficiálna hymna Vatikánu a spolu s vami a celým svetom želám Lisztovi: Všetko najlepšie k Tvojim Narodeninám, milý San Liszt! Nech žije génus Franz Liszt!“

DANIELA SABATINIOVÁ

Akademický maliar, sochár, architektonický monumentalista, reštaurátor, ikonopisec a ilustrátor Mikuláš Klimčák sa v Bratislave 16. novembra 2011 dožíva vzácneho životného jubilea.

Výtvarný umelec Mikuláš Klimčák sa narodil v Humennom v rodine umeleckého stolára a rezbára. Základné a stredoškolské vzdelanie získal vo svojom rodisku. Vysokoškolské vzdelanie nadobudol v rokoch 1943 - 1948 absolvovaním štúdia kresby a maľby na Slovenskej vysokej škole technickej v Bratislave a monumentálneho maliarstva a sochárstva na Vysokej škole umelecko-priemyselnej v Prahe. Patril k prvým akademicky vzdelaným výtvarníkom - monumentalistom na Slovensku. Aj svoju umeleckú dráhu začínal vo svojom rodisku. Od roku 1950 žije a tvorí v Bratislave. Nikdy sa neoženil, rodinný život obetoval v prospech štúdia a umeleckej tvorby, lebo, ako to sám vyjadril: „Manželstvo, resp. rodina človeka viaže... Umenie si vyžaduje absolútnu slobodu a nezávislosť i obeť celého života a ja som sa rozhodol pre umenie.“

Majster Klimčák už v detstve získanou kresťanskomorálnou rodičovskou výchovou i následným dospeláckym samoštúdiom teologickej filozofie a slovenskej národnej histórie dospel k svojej jednoznačnej náboženskej a národnej osobnej životnej ideovej orientácii. Toto presvedčenie jeho intelektu ho dovedlo aj k vyhraneniu obsahového zamerania svojej umeleckej tvorby v znamení ním prijatého kréda: „Šíriť duchovné poslanie Svätého písma na každom mieste a v každej dobe!“, čo za éry socializmu a v ňom vládnucej ateistickej ideológii nebolo jednoduché. Svoje profesijné vzdelanie doplnil aj absolvovaním početných individuálnych domácich i zahraničných študijných pobytov. Doma vykonal exkurzie po stopách veľkomoravskej histórie a cyrilo-metodskej kresťanskej základiny našich prapredkov. Uskutočnil aj okružnú študijnú cestu po miestach predveľkomoravských pôsobísk solúnskych bratov Konštantína a Metoda v Grécku a v tzv. Malej Ázii. Navštívil aj všetky najvýznamnejšie biblické miesta v juhovýchodnej Ázii, severovýchodnej Afrike a juhovýchodnej i južnej Európe. Neskôr po častiach absolvoval študijné prehliadky sakrálnych umeleckých diel svetochýrnych majstrov v Taliansku, Rusku, Ukrajine, Poľsku, Bulharsku, Juhoslávii, Maďarsku, Anglicku, Dánsku, Egypte, Kanade a USA.

Akademický maliar a sochár Mikuláš Klimčák vo svojej širokoškálovej výtvarnej umeleckej tvorbe uplatnil najmä monumentálno-dekoratívne nástenné a tabuľové maľby, ikonografie, sgrafitá, vitráže, gobelíny, artpřitisy, mozaiky, intarzie, štukolustry, drevené, kovové i betónové plastiky vrátane tvorby pre architektúru a ne-

Marián Tkáč: Liszt a pápež Pius IX.

Majster Mikuláš Klimčák

deväťdesiatročný

vyhýbal sa ani klasickej maľbe, ako temperu, oleju či lavírovanej kresbe, tušu a grafike. Obsahové zameranie diel začiatkov jeho umeleckej tvorby, ako skoro u každého mladého umelca, možno charakterizovať stále aktuálnymi témami ľudskej lásky v rôznych, najmä dobových podobách, a to ako lásky spoločensko-medziľudskej, tak aj individuálno-mileneckej a materskej, ale v jeho zásade vždy ako materiálne-posvätné. Po tejto pomerne krátko pretrvávajúcej etape jeho umeleckej dráhy sa v obsahovom zameraní svojich diel už celoživotne ustálil a začal pre ne čerpať námety z úsvitu dejín slovenského národa, teda z obdobia jeho veľkomoravskej štátnosti i konštantino-cyrilo-metodských začiatkov kristianizácie a prijatia kresťanskej kultúry vôbec vrátane vlastného písma, vzdelanectva a vyspelého zákonodarstva. Týmito svojimi umeleckými dielami vytvoril grandiózny výtvarný hrdinský epos o prvej slávnej časti našich národných dejín. Podarilo sa mu pre každého zrozumiteľne vyobraziť najvýznamnejšie udalosti starodávnej histórie slovenského národa. Autor sa sám vyznáva, že keby jeho obrazy ľudia nepochopili, nevidel by žiaden zmysel umelecky tvoriť. Zdôrazňuje, že svojou výtvarnou tvorbou vždy chcel a chce vyjadriť svedectvo o dejinnej oprávnenosti slovenského

ľudu na svojbytný národný život v spoločnosti národov sveta. V prvom rade však stále má na myslí cieľ svojho snaženia v priblížení národnej histórie najmä mladým Slovákom, aby prispel k ich nadobudaniu veľmi postrádaného národného povedomia i sebavedomia. Jeho zásadou je názor, že kto nepozná dejiny svojho národa, stráca aj vlastnú osobnú identitu.

Z vyše tisícky majstrom Klimčákom vytvorených umeleckých diel niekoľko stoviek mohli milovníci umenia vidieť na početných individuálnych výstavách usporiadaných v 22 štátoch štyroch kontinentov. V rámci výberu z jeho plošných výtvarných veľdiel nemožno nespomenúť najmä gobelín „Jánošík“ (z roku 1960), gobelín „Slovensko“ (1972), gobelín „Slávy slávnych Slávov slávu“ (1974), temperu „I prišli, aby učili písmam ľud tento“ (1979), temperu „Apoštoli a učiteľia národov slovanských“

(1979), ikonu „Cyril a Metod“ (1980), temperu „Pápež Hadrián II. zriaďuje slovanskú cirkevnú provinciu na Veľkej Morave a za jej arcibiskupa - metropolitu ustanovuje Metoda“ (1980), temperu „Arcibiskup Metod vysviaca prvých kňazov Veľkej Moravy“ (1981), ikonu „Bohorodička“ (1983), artprotis s rozmermi 260x180 cm „Michal III. Prijíma poslov Veľkej Moravy“ (1984), textilnú maľbu 260x180 cm „Rastislav víta vierozvestcov Konštantína a Metoda“ (1984), artprotis 260x150 cm „Pápež Hadrián II. ustanovuje Metoda za arcibiskupa na Veľkej Morave“ (1984), artprotis 260x150 cm „Arcibiskup Metod vysviaca prvých kňazov na Veľkej Morave“ (1984), artprotis 350x237 cm „Učiteľia národov slovanských - patróni Európy“ (1984), maľbu na textile „Veľkomoravská tragédia“ - cyklus 1+12 vyobrazení z cyrilo-metodských dejinných udalostí na Veľkej Morave (1987), maľbu na textile „Kňaz Boris poskytuje útočisko vyhnaným žiakom Cyrila a Metoda“ (1987), olej 125x150 cm „Regnum Slavorum“ (1989), olej 125x150 cm „Bratislava - Regina Istropolitana“ (1989), artprotis 140x200 cm „Fénix“ - symbol znovuzrodenia slovenského národa do večnej budúcnosti (1989), maľbu na textile „Cyrilometodiáda“ -

cyklus 28 vyobrazení udalostí zo života Konštantína-Cyrila a Metoda (1980-1992), artprotis 266x196 cm „Arcibiskup Metod vysviaca Gorazda za biskupa“ (1994), ikonu „Sv. Gorazd“ (1994), kombinovanou technikou napísanú ikonu „Kristus učiteľ“ (1995), olej 140x100 cm „Rastislav - zakladateľ a budovateľ štátu“ (1996), ikonu „Patrónka Slovenska a svätí Cyril a Metod“ (1997), olej 180x180 cm „Pán zástupov“ (1997), olej 140x100 cm „Samo - vládca prvého štátu Slovanov“ (1999) i ikonu 70x47 cm „Matka Jednoty“ (2003). Mikuláš Klimčák sa svojou umeleckou tvorbou preslávil aj v architektúre pri dotváraní interiérov, ako sakrálnych, tak aj svetských stavieb, a to aj svojimi freskovými maľbami a vitrážami. Stal sa veľkým majstrom aj vitráže. Bol u nás prvým umelcom, ktorý v asymetrickej farebnej vitráži využil kontrastnú súčasťou interiérov niekoľkých chrámov na Slovensku, medzi nimi aj bratislavského katedrálneho Dómu sv. Martina. Najviac ním vytvorených veľkoplošných nástenných umeleckých diel s veľkomoravskou cyrilo-metodskou tematikou na jed-

nom mieste sa nachádza v gréckokatolíckej Katedrále Povýšenia sv. Kríža v Bratislave. Jeho diela sú dekoráciou interiérov chrámov aj v Nových Zámkoch, Kútoch, Kátlovciach, Sklabínej, Hruštine, Hubovej, Dolnom Smokovci, Ľubici, Kružlove, Lutine, Bačkove, Humennom, Bratislave - Kalvárii a v kostole sv. Mikuláša v Prešove. Podľa návrhu majstra Klimčáka bol realizovaný aj sarkofág blahorečeného biskupa P. P. Gojdiča v Katedrále sv. Jána Krstiteľa v Prešove. V interiéroch svetských stavieb sa nachádzajú Klimčákovy umelecké diela aj na Pražskom hrade, v rekreačnom stredisku v Tatranskej Lomnici, v kúpeľnom dome v Piešťanoch, v nemocnici v Revúcej i na základnej škole v Bratislave. Klimčákom veľkoplošný gobelín „Príchod Byzantskej misie na Veľkú Moravu“ (rozmer 600x320 cm), ktorý päť tkáčskych pracovníčok tkalo dva a pol roka, je dekoračným klenotom reprezentačnej siene prezidenta Slovenskej republiky na Bratislavskom hrade. Nesmrteľný bájnny vták Fénix, zobrazený v artprotise, sa nachádza v interiéri budovy Národnej rady Slovenskej republiky. Je darom autora nášmu parlamentu venovaným pri príležitosti vzniku Slovenskej republiky 1. januára 1993. Klimčákovy veľkolepé umelecké diela sú ozdobou aj rezidencií kráľov a prezidentov niekoľkých štátov Európy, Ázie, Severnej i Južnej Ameriky a nechýbajú ani v galérii pápežského sídla.

Mikuláš Klimčák je autorom aj viacerých súsoší, reliéfov, medailí, plakiet, knižných ilustrácií a predlôh slávnostných poštových pečatí a známok, ktoré v odborných kruhoch získali vysoké ocenenia. Pri príležitosti vzácneho svetového jubilea ľudstva - roku 2000 - pripravil a vlastným nákladom vydal reprezentačné bohato dobovo náležite ilustrované knižné básnické dielo Konštantína Filozofa „Proglas“ (Predslov slovienskeho prekladu evanjelia), ktoré bolo prvýkrát publikované v slovenčine, v originálnej hlaholike a v angličtine. Toto vysokohodnotné knižné dielo si zo Slovenska odniesla nejedna vzácna zahraničná štátnická návšteva ako dar prezidenta Slovenskej republiky. ? Monumentalista Klimčák predložil vláde Slovenskej republiky aj svoj návrh projektu na výstavbu Národného pamätníka v centre hlavného mesta Slovenska na Námestí slobody, ktorý by pozostával z Chrámu Božej múdrosti, Hrobu neznámeho vojaka a Panteónu s bustami zaslužilých osobností slovenskej národnej histórie. A bol by to komplexný národno-reprezentačný objekt, ktorý by slúžil ako doteraz chýbajúca spoločensko-kultúrna súčasť programu návštev cudzích štátnikov v Slovenskej republike.

Majster Mikuláš Klimčák za svoju vynikajúcu umeleckú tvorbu získal desiatky domácich i zahraničných čestných uznaní, medailí a vyznamenaní. Pápež Benedikt XVI. ho poctil najvyšším laickým vyznamenaním Svätej stolice „Rytier Rádu sv. Silvestra pápeža“.

Mikuláš Klimčák patrí medzi významné výtvarnícke umelecké osobnosti Slovenska a svojim životom, a v ňom vytvoreným grandióznym dielom, si zasluhuje zápis do Knihy večného života. K vzácnemu životnému jubileu majstrovi Mikulášovi Klimčákovi srdečne blahožela redakcia a celá čitateľská pospolitost' časopisu Kultúra!

RUDOLF KOPIN

(Pokračovanie z predošlých čísel)

INKVIZÍCIA A INKVIZÍTORI

Aj keď sa inkvizíčné procesy v detailoch líšili podľa miestnych zvykov a okolností, ich základné mechanizmy zostávali v podstate všade rovnaké. Inkvizícia zakaždým dávala príležitosť na vyvrátenie podozrenia, ale nekompromisne trestala tých, ktorí neústupne trvali na svojich bludoch. Inkvizícia sa snažila bludára poučiť, a zároveň mu zabrániť v šírení heretických názorov. Často spočívala úloha inkvizítorov skôr vo vyvrátení hlúpych, pôvodom ešte pohanských povier, než v súdení kacírskych revolucionárov, snažiacich sa podkopať spoločenský poriadok. Trpezlivé poučovanie a katechéza išli vždy ruka v ruku so súdnou procedúrou. Z titulu svojho úradu teda inkvizítor nebol iba sudcom, ale aj misionárom, kazateľom a učiteľom.

Teraz si podľa dochovaných archívnych materiálov popíšeme, ako vyzeral inkvizíčný proces. Vždy, keď sa cirkevná autorita dozvedela, že v niektorom kraji alebo v niektorej farnosti sa vyskytujú kacíri (veľmi často ju na to upozornili svetské orgány, ktoré nesmeli zasahovať bez oficiálneho vyjadrenia Cirkvi), vyslala na dané miesto biskupský alebo pápežský inkvizíčný tribunál (biskupská inkvizícia v mnohých diecézách neexistovala, mnohí biskupi mali k dispozícii len pápežskú inkvizíciu). Tvorilo ho podľa situácie dva až päť kňazov spolu s laickými pomocníkmi. Jeden duchovný mal funkciu hlavného inkvizítora, predsedu tribunálu. Ten bol povinný vyhlásiť hneď po príchode do daného mesta či oblasti „čas milosti“, ktorý trval približne mesiac. V tejto dobe sa mohli prihlásiť tí, ktorí sa subjektívne cítili byť vinní kacírstvom. Dostali ihneď rozhrešenie a veľmi mierne pokánie, väčšinou len pravidelnú konkrétnu modlitbu. Po uplynutí obdobia milosti vydali inkvizítori edikt, ktorým pod hrozbou exkomunikácie zaväzovali všetkých kresťanov, aby nahlásili mená heretikov a ich ochrancov. Inkvizícia nedisponovala tajnou políciou a ani sieťou informátorov. Opierala sa o spoluprácu so všetkými veriacimi katolíckymi a pôsobila tak skôr ako strážca mieru, než ako zstrašujúci aparát totalitnej vlády.

Inkvizítori nikdy nesúdili sami. Členmi tribunálu boli okrem nich vždy aj predstavitelia miestneho duchovenstva, aby bol rozsudok čo najobjektívnejší. Odsúdený mal možnosť odvolať sa k miestnemu biskupovi i pápežovi. Je síce pravda, že v inkvizíčnom procese neplatila prezumpcia neviny, ale prezumpcia viny - tá však bola súčasťou súdneho právneho poriadku. Ak mal príslušný súd k dispozícii väčšie množstvo udaní či iných priamych alebo nepriamych dôkazov, musel obžalovaného dokázať svoju nevinu, a nie naopak. Na to si mohol vziať i advokáta a to isté platilo i pre inkvizíčný proces. Ten sa však riadil podľa presných pravidiel, takže vzniesť obvinenie nebolo vôbec jednoduchou záležitosťou. Ak niekto prišiel s oznámením na druhého človeka, že hlása bludy alebo že sa zúčastňuje kacírskych zhromaždení, inkvizítor jeho výpoveď zapísal, ale nesmel podniknúť ešte nič. Ak došlo k udaniu aj od druhej osoby, skú-

malo sa, či nie je v blízkom styku s osobou, ktorá podala prvé udanie. Ak áno, oznámenie bolo označené za neplatné, pretože obe osoby sa mohli navzájom dohovoriť. Až v prípade, ak prišiel s oznámením niekto ďalší, kto nebol v žiadnom vzťahu ani s jedným z informátorov, považovalo sa ohlásenie kacírstva za platné a regulárne. Obvinený bol zatknutý a predvedený. Skôr, než sa vôbec výsluch začal, bol inkvizítor povinný vyzvať obžalovaného, aby vymenoval všetkých ľudí zo svojho okolia, o ktorých sa domnieva, že mu z nenávisťi, pomstychtivosti či závisťi chcú zámerne uškodiť. Ak sa medzi nimi vyskytlo meno niektorého z informátorov, bol proces okamžite ukončený a obvineného prepustili.⁶⁴ Tu jasne vidíme, ako starostlivo dbala cirkevná autorita na to, aby sa zamedzilo falošnému udávaniu z osobných dôvodov.

Iná situácia však nastala, ak sa naraz zhromaždilo viac oznámení od navzájom nezávislých osôb. Mená informátorov sa pred obvinenými a ich advokátmi ako aj pred hocikým iným, kto nemal s procesom dočinenia, prísne tajili z obavy pred postou heretikov. Tu bolo už podozrenie z kacírstva dôvodné a obžalovaný musel preukázať svoju nevinu. Ak sa mu podarilo vysvetliť, že šlo o nedorozumenie a nesprávne pochopenie niektorých jeho názorov, prípadne o nezavinený omyl, keď nevedel, že jeho sentencie odporujú katolíckej viere a on sám plne akceptuje cirkevnú nauku a zavrhuje každý blud - dostalo sa mu náležitého ponaučenia. Potom bol prepustený a oficiálnym súdnym verdiktom oslobodený, maximálne s udelením pokánia vo forme pravidelnej konkrétnej modlitby. Ak sa mu to však nepodarilo, bol vyzvaný, aby sa kacírstva pod prisahou zriekol. Ak tak učinil, bol prepustený na slobodu s príslušným pokánim podľa miery herézy a ďalších okolností. Ak to odmietol a naďalej sa hrdo hlásil ku kacírstvu, pristupovali inkvizítori k poučovaniu, ktoré mohlo trvať aj niekoľko rokov. Obžalovanému bludárovi sa dopodrobna vysvetľovalo, v čom sa mylí a odporuje zjavenej pravde, dôsledkom čoho sa môže dostať do pekla. Záležalo na trpezlivosti inkvizítorov, ako dlho boli ochotní heretika presvedčať a vyzývať ho, aby sa zriekol bludov. Keď dospeli k názoru, že je všetko márne, poučili obvineného, že má poslednú šancu svoje bludy odvolať, inak bude vydaný svetskej moci na trest smrti upálením zaživa na hranici. Ak ani to neúčinkovalo alebo ak si dokonca bludár prial byť mučeníkom svojej herézy, nemohli inkvizítori robiť nič iné, než vydať ho svetskému ramenu. Ale ak až po vyslovení trestu smrti upálením dotýčny svoje učenie odvolal, dostal ten najprísnejší kajúcnny trest, pretože odvolanie vyrieknuté iba zo strachu pred plameňmi, vzbudzovalo pochybnosti o jeho úprimnosti. Preto

bývali heretici často odsúdení na doživotie, dlhoročné väzenie alebo prepadnutie majetku a nesmeli zastávať verejné úrady. Ak bol heretik duchovnou osobou, čo sa stávalo veľmi často, nemohol už nikdy pôsobiť ako kňaz.⁶⁵ Kto však svoje učenie odvolal, nesmel byť popravený. Inkvizítori vždy odprevádzali presvedčených kacírov na hranicu a ešte pred popravou im dávali poslednú možnosť odvolania. Neraz sa stalo, že odsúdený heretik začal až v

deným pohanským metódam, pripomína tým - sine ira et studio - súčasné „aggiornamento“, podľa ktorého sa tiež dnešní cirkevní predstavitelia „prispôsobujú“ tomuto svetu, no tentoraz nielen pohanskému, ale aj bezbožnému.

Aj v prípade používania mučenia však treba uviesť na pravú mieru omyly, nepresnosti alebo bohapusté lži. V porovnaní so súdobými svetskými súdmi mala tortúra v inkvizíčných tribunáloch omnoho menej

drastický charakter. Inkvizíčné výsluchy v ničom nepripomínali novoveké sadistické týranie pri vyšetřovaní KGB alebo ŠtB, o čom ešte bude reč. Ako už bolo zmienené vyššie, inkvizíčná procedúra mala presne dané pravidlá, ktoré svojvoľu sudcov obmedzovali na minimum. K mučeniu sa mohlo pristúpiť iba v prípade, keď bola vina takmer istá, ale odsúdený

svoje kacírstvo ešte stále zapieral, aj keď existovalo dôvodné podozrenie z najťažších zločinov ako napríklad: účasť na plienení a ničení chrámov, páchanie násilí, či dokonca zavraždenie rehoľných alebo duchovných osôb. K mučeniu sa pristupovalo, ak bolo nutné získať mená spolupáchateľov týchto skutkov. Na použitie tortúry bol potrebný aj súhlas miestneho biskupa, čo chránilo obvineného pred nadmernou horlivosťou niektorých inkvizítorov. Vypočúvanie útrpným právom sa nesmeli opakovať. Obžalovaný nemohol byť podrobený tortúre ihneď, inkvizítor mu v prvej fáze musel touto možnosťou najprv pohroziť a nechať ho odvieť, aby si svoje rozhodnutie „rozmyslel“. Keď nič nepomohlo, bol inkvizítor povinný priviesť vypočúvaného do mučiarny, kde ho príslušný poverenec poučil, v čom spočíva použitie útrpného práva. Potom obžalovaného znovu odvieďli do cely na premýšľanie. Až potom pristúpili k samotnému vypočúvaniu. Pri tejto procedúre museli byť prítomní zástupcovia biskupa a lekár. Prísne sa pritom zakazovalo vystavovať obžalovaného nebezpečenstvu smrti či telesného zmrzačenia, lekár mal vypočúvanému poskytnúť po ukončení okamžitú pomoc. Tortúry sa nesmeli používať v prípade chorých alebo starých ľudí a tehotných žien.⁶⁶ Niekedy sa inkvizítori uchýľovali k útrpnému právu, aby získali jasný dôkaz o vine či nevine súdeného v jeho prospech. Zaujímavé a udivujúce je, že absolútna väčšina osôb podrobených tortúre mučenie vydržala a bola potom súdnym výrokom oslobodená. To vyvracia novoveké klíšé, že cieľom inkvizíčnej tortúry bolo vymáhanie priznania „za každú cenu“. Dá sa prikloniť aj opačnému, pravdepodobnejšiemu názoru, že vypočúvanie pod hrozbou tortúry mohlo pre obvineného znamenať posledný prostriedok obrany. Akýsi druh súdneho trestu, porovnateľný so stredovekými ordáliami.

Ordálie, čiže „Božie súdy“, boli metódy dokazovania neviny alebo viny, ktoré používali ger-

mánske, slovanské a keltské pohanské národy a ktoré sa preniesli aj do súdnictva stredovekej Christianitas. Je to jasný pozostatok pohanstva, proti ktorému Cirkev dlho a mnohokrát i neúspešne bojovala a vyhlasovala ho za poveru. U nás ich definitívne vymietol až cisár Karol IV. spolu s arcibiskupom Arnoštom z Pardubic.⁶⁹ Obžalovaný bol na dôkaz svojej neviny podrobovaný skúške ohňom, vodou a mečom. Holou rukou musel uchopiť horiaci kus dreva a ak sa rany do určitej doby zahojili, súd uznal jeho nevinu. Ďalšou skúškou bolo hodenie odsúdeného do vody. Ak sa udržal na povrchu, súd prehlásil, že klame. Ak sa začal topiť, bolo pokladalo sa to za dôkaz neviny. Skúška mečom sa potom týkala osôb, ktorých tvrdenie si navzájom odporovalo a nedalo sa zistiť, kto hovorí pravdu. Obaja boli vyzvaní na súboj. Súd považoval víťaza za hovoriaceho pravdu a teda za neviného.

Tortúra predstavovala preda len „menšie zlo“ než ordálie. Proti ich praktikám bola do istej miery pokrokom. To však neznamená, že by sme jej používanie mali schvaľovať. Napokon už aj v stredoveku sa ozývali hlasy, ktoré útrpné právo odmietali a odsudzovali ho ako nekresťanskú praktiku. V Aragónsku sa v 14. storočí Cirkev zasadila o jej zrušenie nielen v prípade inkvizíčných, ale aj svetských súdov.⁷⁰ Keď bol neskôr úrad inkvizítorov zverený okrem dominikánov aj františkánom, františkáni útrpné právo používať nechceli. Sv. Ján Kapistránsky, veľký františkánsky kazateľ pokánia v strednej Európe pätnásteho storočia (vykonával tiež funkciu vrchného inkvizítora), používanie tortúry v inkvizíčných procesoch vyslovene zakázal.⁷¹ Používanie mučenia však bolo aj u inkvizíčných tribunálov také zriedkavé a výnimočné, že dokonca aj voči cirkvi nepriateľsky naladený historik Jean Dumont uvádza iba 1-2 % prípadov a Bartolomé Benassar uvádza 7-11%.⁷² V prospech inkvizície hovorí tiež prekvapivé zistenie, prezentované na tohtoročnom kongrese historikov na túto tému v Ríme, že počet popravených je v pomere k počtu súdených ľudí vlastne minimálny. Tvorí približne len 1-2% prípadov, čo znamená v priebehu päťsto rokov jej pôsobenia len niekoľko tisíc ľudí - ak teda vynecháme španielsku inkvizíciu, ktorá si zaslúži zvláštnu kapitolu a čarodejnícke procesy 15.-18. storočia, na ktorých sa cirkevná inkvizícia podieľala iba nepatrne. To boli totiž záležitosti prevažne svetských súdov a navyše sa vyskytovali najmä v protestantských krajinách. Tomu sa budeme venovať neskôr.

POZNÁMKY

- 64/ Kadlec III... str. 56
65/ Buehlmeier II... str. 329-30
66/ Túto informáciu mi osobne poskytol ThDr. J. Holecěk, vyučujúci cirkevné dejiny na Teologickej fakulte v Olomouci. Tieto skutočnosti zistil vo francúzskych a talianskych archívoch.
67/ Buehlmeier II... str. 329
68/ Dupuis... str. 37
69/ Weis Martin: *Historie, učitelka života?*, Sursum 2004
70/ Kubeš... *Za pravdou...* str. 394
71/ Dupuis... str. 68
72/ Tamtiež

(Pokračovanie v budúcom čísle)

RADOMÍR MALÝ

Je dovolené brániť inkvizíciu?

plameňoch kričať, že odvoláva svoje bludy a inkvizítor za ním okamžite skočil do ohňa, aby ho zachránil aj za cenu popálením vysokého stupňa.⁶⁶ Ak sa pred inkvizíčným súdom objavil niekto, kto už raz odvolal svoje herézy, bol označený ako kacír - recidivista, ktorého odvoleniu nemusel inkvizítor veriť. Takúto osobu mohli hneď vydať do rúk svetskej moci. Mnohí inkvizítori však prejavovali milosrdné zmýšľanie aj tu a buď recidivistov trestali väzením alebo im ešte dávali šancu, i keď na základe veľmi prísneho pokánia.

Okrem trestu smrti, na ktorom inkvizícia participovala, i keď ho priamo nevynášala, sa vznášajú najväčšie námietky proti používaniu tortúry, t.j. útrpného práva, čiže mučenia pri výsluchoch. Pre inkvizíčné procesy ho úradne schválil v roku 1252 pápež Inocent IV. To, že inkvizíčné tribunály používali tortúru, bolo naozaj veľkou chybou a nešťastím. Odporuje to aj tradícii Cirkvi. V deviatom storočí pápež Mikuláš I. oficiálne zakazuje používanie tortúry ako nekresťanského spôsobu vypočúvania.⁶⁷ O niekoľko rokov bol biskup Hermanarich prekliaty pápežským legátom Pavlom, pretože pristúpil k mučeniu vypočúvaného moravsko - panónskeho arcibiskupa sv. Metoda, ktorého vtedy Nemci zajali. O päť storočí neskôr však pápež rozhodol úplne inak, než jeho predchodca. Tento ústup od mravne lepšej, humánnejšej praxe sa dá ťažko ospravedlniť. Tortúra sa používala v pohanskej Rímskej ríši podľa rímskeho práva, kresťanský štát jej používanie obmedzoval a zmierňoval, až ju napokon pápež Mikuláš I. celkom zakázal. Prečo ju teda jeho nástupca Inocent IV. opäť obnovuje a to dokonca i pre cirkevné súdy, je vysvetliteľné procesom recepcie rímskeho práva. Tento proces začal na základe dobrozdania bolonskej právnej školy pod vedením Majstra Graciána už v dvanástom storočí a mal svoje pozitívne i negatívne stránky. Renesancia tortúry patrí k tým druhým. Ak sa v tomto Inocent IV. „prispôsobuje“ predtým už odsú-